

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Hospodářská fakulta

Studijní program: 6208 - Ekonomika a management

Studijní obor: Podniková ekonomika

Podpora rozvoje průmyslových regionů v severních Čechách

The support of development of industry regions in the North Bohemia

KPE - 200816

Jméno a příjmení: PETRA HRADEČNÁ

Vedoucí práce: Ing. Jaromír Švihovský, Ph.D.
Katedra podnikové ekonomiky

Konzultant : Ing. Pavel Pešek, CSc.
UJEP Ústí nad Labem

Počet stran: 68

Počet příloh: 7

Datum odevzdání: 9.května 2008

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo. Beru na vědomí, že

Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše. Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum: 9. května 2008

Podpis:

Resumé

V této práci se zabývám starými průmyslovými regiony v severních Čechách. Cílem této práce je analyzovat současnou situaci a nastínit možnosti rozvoje průmyslových regionů se zřetelem na Podkrušnohorskou pánev. V teoretické části této práce se zmiňuji o celkové charakteristice a významu průmyslové výroby v Podkrušnohorské oblasti. Samotné zhodnocování průmyslové výroby na severu Čech probíhá na základě SWOT analýzy, kde poukazuji na silné, slabé stránky průmyslové výroby, její hrozby a příležitosti. Dále se v této práci zabývám revitalizací průmyslových regionů prostřednictvím podnikání, které představuje hybnou sílu rozvoje regionů především pro strukturálně postižené nebo hospodářsky zaostávající regiony. Upozorňuji na rozvoj podnikatelských aktivit vytvořením průmyslové zóny, jejíž cílem je přilákání významných investorů, kteří zejména sníží nezaměstnanost v regionu. V závěrečné kapitole této práce se věnuji dalším možnostem rozvoje starých průmyslových regionů na severu Čech.

In this diploma thesis I focused on the old industrial regions in the Northern Bohemia. The aim of this work is to analyse the current situation and try to propose some possible ways of development of the industrial regions view to the Podkrušnohorská basin. In the theoretical part of the thesis I mention some general characteristics and importance of the industrial manufacturing in the Podkrušnohorská basin. The proces of evaluation of the industrial production itself is based on the grounds of the SWOT analysis where I comment on strong and weak aspects of the industrial production and also its threats and opportunities. Furthermore I draw my attention to the topic of revitalisation of the old industrial regions with the help of enterprise activities which mean the main power for the development of the structurally disabled or economically behindhanded regions. I also give a notice to the development of enterprise activities with the help of creation of new industrial zone. This should contribute to attract attention of significant stakeholders who will be able to reduce the unemployment rate in the region. In the final part of this diploma thesis I propose some other possible solutions which could contribute to the development of the old industrial regions in the North of Bohemia.

Klíčová slova: průmyslové regiony
průmyslová výroba

průmyslové zóny
revitalizace regionů
rozvoj regionu

OBSAH

Úvod.....	6
 1 Charakteristika průmyslových regionů v severních Čechách	 8
1.1 Příčiny vzniku problémových regionů.....	8
1.2 Charakteristika průmyslových regionů.....	12
1.3 Specifika starých průmyslových regionů na severu Čech.....	14
 2 SWOT analýza průmyslové výroby	 20
2.1 Průmyslová základna ČR.....	20
2.2 Strukturální změny.....	21
2.3 Průmyslový potenciál na severu Čech.....	22
2.4 SWOT analýza průmyslové výroby.....	26
2.5 Podpora rozvoje průmyslu.....	32
 3 Revitalizace průmyslových regionů prostřednictvím podnikání	 36
3. 1 Podnikatelské prostředí na severu Čech.....	36
3. 2 Rozvojové příležitosti místní ekonomiky.....	37
3. 3 Organizovanost podnikatelského prostředí v ÚK.....	38
3. 4 Rozvoj podnikatelských aktivit vytvořením průmyslové zóny na severu Čech.....	40
3. 5 Budování strategické průmyslové zóny Triangle.....	44
 4 Další možnosti rozvoje starých průmyslových regionů na severu Čech	 47
4.1 Rekultivace „měsíční krajiny“ na severu Čech.....	47
4. 2 Vodní rekultivace v Podkrušnohorské pánvi.....	49
4. 3 Využití průmyslové tradice regionu v oblasti cestovního ruchu.....	51
4. 4 Rozvoje regionu prostřednictvím lesní rekultivace.....	53
4. 5 Vybudování sportovního a rekreačního centra v Mosteckém regionu.....	54

Seznam použitých zkratk:

AČR - Armáda České republiky

ČR - Česká republika

ČSA - Československá armáda
ČSR - Československá republika
EU - Evropská unie
FS - Fond soudržnosti
HDP - Hrubý domácí produkt
KHK - Krajská hospodářská komora
MSP - Malé a střední podniky
MUS - Mostecká uhelná společnost
SD - Severočeské doly
ÚK - Ústecký kraj

Úvod

Při výběru tématu na diplomovou práci jsem zvolila problematiku starých průmyslových regionů na Severu Čech. Důvodem výběru tohoto tématu je význam průmyslové výroby v tradičních průmyslových regionech, které prošly dlouhodobou industrializací. Existuje proto nejen dlouhá průmyslová tradice některých odvětví v regionu, ale i též zátěž plynoucí ze skutečnosti, že některá odvětví upadají. Průmyslová výroba má také nesporný sociálně ekonomický význam. V podstatné míře se podílí také na tvorbě národního bohatství (ekonomické ukazatele) i na zabezpečení sociální úrovně obyvatelstva (růstu zaměstnanosti) a tím i na společenské stabilitě.

Cílem této práce je analyzovat současnou situaci a nastínit další možnosti rozvoje průmyslových regionů se zřetelem na Podkrušnohorskou pánev. Tato práce by měla odpovědět na otázky týkající se revitalizace starých průmyslových regionů.

V úvodu této práce jsem uvedla příčiny vzniku problémových regionů, jako jsou například výrazný pokles výroby v těžkém průmyslu, pokles zaměstnanosti v tradičních oborech, nízká stimulace malého a středního podnikání. Vymezuji zde také typy problémových regionů, ve kterých hraje důležitou roli povaha strukturálních problémů, které jsou brzdou rozvoje regionů. Navazuji stručnou charakteristikou a specifiky starých průmyslových regionů v pánevní podkrušnohorské oblasti - Chomutov, Most, Teplice, Ústí nad Labem.

V druhé části této práce se zmiňuji o průmyslové základně ČR a jejích strukturálních změnách způsobených privatizací. Důsledky této privatizace se plně promítly hlavně v ÚK, který hraje v ekonomickém rozvoji ČR významnou úlohu. Díky odvětví průmyslové výroby a dobývání nerostných surovin, jež mají tradičně silné postavení v hospodářské základně kraje, jsou neopominutelné také negativní důsledky. Restrukturalizace průmyslu je proto doprovázena celou řadou sociálně ekonomických a ekologických problémů, (útlum průmyslové výroby, nezaměstnanost, zhoršená sociální struktura obyvatel, nutnost vysokých investic do životního prostředí apod.). Dále poukazuji na průmyslový potenciál Ústeckého kraje. Navazuji vyhodnocením celkové analýzy (SWOT) průmyslové výroby tvořenou silnými, slabými stránkami, hrozbami a příležitostmi. V závěru této kapitoly uvádím možné podpory rozvoje průmyslu prostřednictvím průmyslové politiky ČR, vládních programů a nástrojů, fondů EU, institucí atd.

Hybnou silou rozvoje regionů jsou podniky, proto jsem se v třetí části této práce snažila upozornit na revitalizaci průmyslových regionů prostřednictvím podnikání. Poukazuji na příležitosti místní ekonomiky, které musí být optimálně využity, k přilákání investorů se svými podnikatelskými záměry. Mezi tyto podnikatelské aktivity se řadí podnikání ve významných průmyslových zónách, které jsou připraveny k zahájení investičních projektů. Značná pozornost je zde věnována investiční výstavbě v bývalém prostoru žateckého letiště na průmyslovou zónu Triangle v ÚK. Vedle popisných informací budování průmyslové zóny Triangle, uvádím výhody plynoucí jak pro město na straně jedné, tak pro podnikatele na straně druhé.

Závěrečnou kapitolou této práce jsou další možnosti rozvoje starých průmyslových regionů na severu Čech. Problémy kraje, jako je devastace krajiny či vysoká nezaměstnanost mohou být zčásti i jeho výhodou. Tato výhoda spočívá v existenci dlouhodobých problémů, díky kterým kraj získává nejvyšší finanční podpory z celé ČR. Dále se zmiňuji o rekultivaci „měsíční krajiny“, která postupně navrácí harmonický rozvoj území. V současné době většina těžebních společností zavádí péči o vytěžené území přímo do své strategie. Tímto se cíleně snaží přispět ke změně společenského vnímání těžební činnosti. Nejvíce rekultivací se provádí na Mostecku, které patří mezi nejpostiženější území po ukončení těžebních prací v severočeském regionu. Proto zde uvádím příklady konkrétních způsobů rekultivací probíhajících v této oblasti.

Nejen region Mostecká si velmi dobře začíná uvědomovat, že musí využívat každé příležitosti ve svůj prospěch a vytvořit tak silnou stránku ze stránky slabé. Úspěch či neúspěch může výraznou měrou ovlivnit budoucí meziregionální konkurenceschopnost.

1. Charakteristika průmyslových regionů v severních Čechách

1.1 Příčiny vzniku problémových regionů

Regionální politika je významnou součástí komplexu hospodářské politiky, jejímž předmětem zájmu jsou regiony. Mezi jednotlivými regiony pozorujeme značné rozdíly v jejich ekonomické úrovni, míry nezaměstnanosti, stavu infrastruktury, životního prostředí, osídlení a bydlení, kvality pracovních sil či sociálních problémů atd. Příčiny meziregionálních rozdílů a vznik. tzv. **problémových** či zaostávajících regionů jsou četné a rozmanité. Tyto rozdíly vychází z kombinace ekonomických, sociálních, politických, ekologických a kulturních faktorů, z nichž rozhodující jsou například: výrazný pokles výroby v těžkém průmyslu, pokles zaměstnanosti v tradičních oborech, nízká stimulace malého a středního podnikání či pomalý a nedostatečný rozvoj terciálního sektoru a jeho nevyvážená alokace (soustředěn ve velkých městech).

V důsledku transformace české ekonomiky v závislosti na rozdílných výchozích či startovacích podmínkách regionů, byla zaznamenána jejich rozdílná dynamika a velmi rychle se začaly vytvářet meziregionální rozdíly. Ekonomická struktura regionů se nemohla přizpůsobit změněným podmínkám a stala se brzdou vytváření alternativních hospodářských aktivit.

Na základě působení mnoha faktorů ovlivňujících regionální ekonomickou strukturu a formující se možnosti dalšího rozvoje těchto regionů jsou vymezeny a sledovány tyto typy regionů:

Rozvojové regiony, které se vyznačují trvale nízkou mírou nezaměstnanosti, výrazným zájmem zahraničního kapitálu, dynamickým rozvojem služeb a cestovního ruchu a příhodnějšími podmínkami k menšímu podnikání, nízkým podílem problémových podniků (Praha a přilehlá oblast, Brno-město, okresy s velkými centry - Liberec, Jablonec nad Nisou, Hradec Králové, Pardubice, České Budějovice, Zlín, Karlovy Vary a další okresy těžící zejména ze své polohy a rozvoje cestovního ruchu - např. Cheb, Semily).

Dalším typem regionu je **strukturálně postižený region**. Tyto regiony jsou charakteristické výrazným útlumem těžkého průmyslu, který zde v minulosti měl značnou váhu a vyšší úroveň nezaměstnanosti (oblast pánevních okresů severních Čech, Ostravsko, Kladensko); současně

v řadě těchto oblastí přetrvává výrazně zhoršený stav životního prostředí, zejména pokud jde o čistotu ovzduší.

Poslední typ regionu je charakterizován nižší hospodářskou a životní úrovní, často spojenou i

s vyšší úrovní nezaměstnanosti; v naprosté většině se jedná o zaostávající venkovské oblasti, často s depopulačními tendencemi a nízkou hustotou zalidnění. Jedná se o hospodářsky *slabý region*.

V ČR se s hospodářsky slabým regionem setkáváme nejčastěji. Jedná se o ty regiony, kde byly vazby na zemědělskou produkci, která je nyní v útlumu a kde je charakteristické zaostávání venkova, vysídlování horských oblastí apod.

Analýza regionů, zda se jedná o hospodářsky slabý nebo strukturálně postižený je velmi obtížná, což dokazuje přefazování některých regionů z jedné skupiny do druhé. Jako příklad můžeme uvést Louny, které byly v roce 1999 z kategorie hospodářsky slabých přesunuty do strukturálně postižených.

Od roku 1998 se navrhuje systém vymezování regionů se soustředěnou podporou státu upravit tak, že budou rozeznávány **dva základní typy** těchto oblastí, které odpovídají regionům cíle č. 2 (cíl č.2 - podpora regionů vážně zasažených poklesem průmyslu) a 5b strukturální politiky EU, (cíl č. 5b - podpora venkovských regionů).

Hospodářsky problémové oblasti jsou vymezovány v ČR na základě ukazatelů, které byly definovány usnesením vlády v roce 1992. Problémové regiony jsou stanovovány vládou každoročně. Ukazatelé pro vymezování hospodářsky problémových oblastí se týkají následujících okruhů: *trh práce a demografické faktory* (míra nezaměstnanosti, poměr volných pracovních míst k počtu nezaměstnaných, *ekonomická úroveň a struktura ekonomiky* (podíl pracovníků v zemědělství na celkové zaměstnanosti regionu, podíl strukturálně problémových odvětví, jedná se o odvětví paliv, hutnictví, elektrotechnický průmysl, či textilní a oděvní průmysl), třetím okruhem ukazatelů je *životní úroveň* (průměrná měsíční mzda či příjmy územních rozpočtů v přepočtu na jednoho obyvatele okresu). Těžištěm posuzování problémových regionů se stále častěji stávají faktory trhu práce. Zároveň jsou i základem vymezování meziregionálních rozdílů, protože mají

společně s demografickými charakteristikami vysokou vypovídací schopnost a jejich pravidelné měsíční průběžné zjišťování podává celkový obraz o vývoji v čase a o změnách.

Od poloviny roku 1995 dochází v ČR ve vymezování problémových regionů k určitým změnám či zjednodušení a to hlavně v souvislosti se stanovováním programů podpor malému a střednímu podnikání, které je hybnou silou rozvoje regionů, což platí dvojnásob pro problémové regiony, především pro strukturálně postižené nebo hospodářsky zaostávající regiony. Nejen v EU, ale už i v ČR je velká snaha rozšířit pohled na regiony o další charakteristiky. Zvláštní pozornost je věnována zejména oblastem se sociálně ekonomickými změnami v průmyslu a službách, upadajícím venkovským oblastem, problémovým městským oblastem nebo oblastem velmi vzdáleným od hospodářských center s řídkým osídlením apod. Předpokladem k postupnému zlepšování regionální metodiky a statistiky je vyšší a užší součinnost s EU.

V regionalizaci ČR i v potřebách zjišťování regionálních rozdílů a stanovování problémových regionů hraje důležitou roli povaha **strukturálních problémů**. V transformujících se ekonomikách středoevropských a východoevropských zemí mají důsledky strukturálních změn jiné příčiny a jsou odlišné i povahou fungujících tržních ekonomik. V ČR se struktura výroby odvíjela úplně jiným směrem, než, který směřoval k efektivní tržní poptávce. Preferována byla víceméně jiná než ekonomická kritéria, která odpovídala tehdy centrálnímu plánu a přerozdělovacím procesům. V nových společenských podmínkách 90. let se nabídka vycházející z centrálního plánování stala naprosto nevyhovující a téměř se zhroutila. Po následné míře privatizace, liberalizaci cen, otevření ekonomiky světu, ztrátě východních trhů, konfrontaci se světovou konkurencí, se ukázalo, proč nabídka vycházející z dané struktury trhů po stránce kvantitativní i kvalitativní neodpovídala poptávce. Zákonitě došlo k výraznému omezení poptávky. Toto omezení znamenalo podstatné omezování výrob a snižování počtu pracovníků. Snižováním reálných příjmů, postupným růstem nezaměstnanosti došlo k výraznému omezení poptávky. Strukturální problémy jsou brzdou rozvoje regionů a jejich řešení je dlouhodobé a finančně náročné. Odrážejí minulý vývoj, nekoncepčnost, absenci tržního prostředí apod. Příkladem takových charakteristik jsou následující skutečnosti:

V regionu profilují **odvětví a obory** jež jsou kapacitně **předimenzovány** (těžba uhlí, výroba oceli, těžké strojírenství, základní chemie apod.) a jiné **poddimenzovány** anebo absentují (služby, části infrastruktury).

Charakteristická je dále **umělá přezaměstnanost** některých oborů a nevhodná struktura zaměstnanosti jak podle profesního, tak i regionálního zaměření.

Existuje **nízká schopnost oborů konkurovat** technickou úrovní, službami, kvalitou se srovnatelnými zahraničními výrobky.

Je zde značná opotřebovanost strojů, zařízení, nemodernost a nefunkčnost budov a staveb, celkově velmi **špatný technický stav**.

Mnoho pozemků, parcel či areálů závodů jsou **ekologicky narušeny**, půda a voda kontaminovány, technologické postupy nejsou zcela v souladu s přísnými ekologickými normami vyspělých zemí.

Zvláštností takto strukturálně postižených regionů je, že jejich revitalizace se netýká jen dílčích aspektů, ale celkové restrukturalizace odvětví či oborů. Tyto odvětví či obory v regionu představovaly hlavní výroby a vysokou zaměstnanost, a proto i dnes zde převažují. To je hlavním důvodem, proč podniky vzniklou situaci jen velmi obtížně mohou, či nemohou řešit vlastními silami.

Problémové regiony mají velké šance pro budoucí vývoj, přestože dnes nejsou příliš atraktivní pro investory či podnikatele. Na druhou stranu zde však vytvářejí dostatečný prostor pro přesun kapitálu z velkých aglomerací s tradiční průmyslovou velkovýrobou, z přelidněných oblastí, kde ceny nemovitostí, pozemků, nájemného a dalších služeb jsou velmi vysoké a mají tendenci dále růst. Podnikatelům v problémových regionech se bude často vyplácet investovat do podniků, kde je sice zastaralá technologie a zařízení, ale podnik je velmi dobře umístěn a lze využít jeho ploch či budov pro modernizaci, rekonstrukci nebo dokonce stavbu na zelené louce s jiným zaměřením než má původní firma. Velkou výhodou pro podniky v těchto regionech je jejich možnost získat levnou pracovní sílu, protože se tu vyskytuje dlouhodobě vysoká nezaměstnanost. Nevýhodou ale v získání levné pracovní síly může být zároveň nepříliš vysoká kvalifikace pracovníků. Tato nevýhoda ale často bývá opomíjena, protože mzdové náklady u této pracovní síly jsou relativně mnohem nižší než v podnicích jiných regionů. Investování se tedy bude však

stále často vyplácet, protože se bude vytvářet možnost komparativních výhod pro nasávání investorů s kapitálem pro podnikání právě v těchto oblastech.¹

Svou významnou roli zde taky zastává politika veřejné správy. Záleží na tom, jak vhodné podmínky vytvoří pro rychlý rozvoj podnikání a tím revitalizaci těchto regionů. V každém případě lze vytipovat určité faktory, které sehrají stěžejní roli v úvahách podnikatelů, zda budou investovat a podnikat v problémových regionech. Totéž se vztahuje i pro obyvatele regionu, kteří budou volit mezi tím, zda žít a pracovat v těchto regionech či nikoliv.

Mezi faktory, které sledují podnikatelé patří: *životní podmínky, dopravní dostupnost, kvalita životního prostředí, bezpečnost v regionu, infrastruktura, pracovní příležitosti, možnosti vzdělávání, dostupnost bydlení, kvalita a ceny domů a bytů apod.*

1.2 Charakteristika průmyslových regionů

Vedle pojmů problémový region či strukturálně postižený region se vyskytuje stále častěji termín „*starý průmyslový region*“. Tyto pojmy mají mnoho společného, ale nejsou a ani nemohou být obsahově totožné. Pojem „starý průmyslový region“ je formulován spíše verbálně a je určitým dodatkem, jako příklad modifikovaného problémového regionu, který je kombinací několika typů regionu. Takové regiony odráží určitou „vyšší problémovost“, pod kterou můžeme chápat vyšší míru komplikovanosti vztahů i problémovější řešení daného stavu. Výklad tohoto pojmu má základ v mnoha pracích dnes zrušeného Sociálně ekonomického ústavu Akademie věd ČR v Ústí nad Labem, který se zejména v letech 1988 – 1992 zabýval těmito otázkami a problémy zejména ve vědeckovýzkumné činnosti i zakázkové činnosti pro centrum města, obce a různé organizace.

Staré průmyslové regiony jsou složitými systémy, jejichž struktura odráží komplikovanější vazby a vztahy mezi výrobními, přírodními a lidskými prvky v porovnání s jinými regiony.

¹ PEŠEK, P. *Podpora rozvoje problémových regionů a předvstupní pomoc Evropské unie. 1. vyd.* Ústí nad Labem: UJEP v Ústí nad Labem, 2001. ISBN 80-7044-379-0.

Tyto průmyslové regiony se vyznačují **nepříznivou odvětvovou strukturou** s dominantním vlivem jednoho či dvou sektorů, které jsou zpravidla dlouhodobě neperspektivní. V těchto regionech je **nízká podnikatelská aktivita, nedostatečná schopnost** stávajících struktur **přizpůsobovat se a reagovat pružně na změněné ekonomické podmínky**. Je zde velká **nezaměstnanost** a velmi často i vysoké **ekologické zatížení**. Obecně možno uvést, že starý průmyslový region má mnoho negativních znaků, kterými se podstatně odlišuje od ostatních regionů v oblasti ekonomické, sociální, ekologické, kulturní, demografické i geografické.²

Analýzy průmyslových regionů se v minulosti prováděly velmi zřídka, a proto docházelo k nevyváženému posuzování některých jevů či procesů tím, že se určitým stránkám připisovala větší váha. Příkladem může být ekologie, problém Romů, zdravotní charakteristika obyvatel apod. Docházelo tedy a stále dochází k podceňování vzájemných vztahů a souvislostí uvnitř starých průmyslových regionů. Mezi tyto vztahy a souvislosti můžeme zařadit zejména sociálně ekonomické, výrobně technické, ekologické, kulturní, etnické, zdravotní a jiné stránky, dále pak vzájemné vztahy s okolím jako jsou regiony a stát v rámci regionální hospodářské politiky, úloha euroregionů apod. Vazba starých průmyslových regionů na centrum byla a stále ještě je těsnější než je tomu u jiných regionů, což vyplývá z povahy jejich specifického vývoje posledních desetiletí.

Analýzy prostorového vývoje hospodářství České republiky prokazují, že některé regiony či mikroregiony vykazují dlouhodobě nízkou výkonnost, protože nejsou schopny se sami z vnitřních zdrojů restrukturalizovat. Zábranou je většinou rozvinutost jen jednoho nebo několika málo odvětví. Tato odvětví nebývají příliš efektivní z hlediska mezinárodní konkurence a tudíž ani dlouhodobě perspektivní.

Příkladem můžou být severní Čechy, kde je průmysl těžby hnědého uhlí a chemie, nebo severní Morava s těžbou černého uhlí a hutnictvím. Charakteristickým znakem těchto regionů je současně nerozvinutá nebo jen málo rozvinutá terciární sféra.

² PEŠEK, P. *Hledání regionální identity ve starých průmyslových regionech na severu Čech*. 1. vyd. Liberec: TUL, 1999.

Pojem „starý průmyslový region“ charakterizuje specifika některých regionů. Vychází se z toho, že se jedná o region průmyslového zaměření, ve kterém je průmysl výrazně profilující, kde se průmyslová struktura vytvářela velmi dlouho. Další skutečností je, že se jedná o region jak strukturálně postižený, tak zároveň hospodářsky slabý. Nabízí se zde tedy tvrzení, že staré průmyslové regiony jsou více „problémové“ než jednotlivé uváděné dva typy regionů v české regionální praxi a to z hlediska nejen hloubky a intenzity negativních důsledků rozvoje, ale i z hlediska časového s ohledem na délku revitalizace. Jako příklad regionů, kterým byl přiřazen název staré průmyslové regiony, možno uvést jižní Limbursko v Nizozemsku, Porúří v Německu. V Čechách pak Kladensko, některé regiony na severní Moravě nebo v severních Čechách či Sokolovsko v severozápadních Čechách.

1.3 Specifika starých průmyslových regionů na severu Čech

Protože bývalý administrativní celek Severočeský kraj je značně heterogenní, je velmi obtížné porovnávat oblast starých průmyslových regionů s tímto územím, které se skládá zhruba ze čtyř různorodých částí (Severočeská hnědouhelná pánev s okresy Chomutov, Most, Teplice, Ústí nad Labem, sídelně průmyslová aglomerace Liberec - Jablonec, jižní zemědělsko-průmyslová oblast Litoměřice – Louny a střední průmyslově – zemědělská oblast Český lípa – Děčín). Mnohem významnější je komparace prostor starých průmyslových regionů v **Podkrušnohoří**, které se řadí pod administrativně vymezený ústecký kraj. Severočeský kraj se rozdělil do dvou krajů: ústeckého a libereckého.

Pánevní podkrušnohorská oblast,

- nebo také region severní Čechy, je vymezen:

- územím čtyř okresů: Chomutov, Most, Teplice, Ústí nad Labem
- 2,3 tisíc km² území
- 490 tisíce obyvatel
- s vysokou hustotou osídlení 216 obyvatel/km²
- průměr ČR 130 obyvatel/km²

Charakteristickým znakem pro převážnou část Chomutovsko-ústecké oblasti je silně narušené životní prostředí v důsledku vyšší průmyslové emise z energetického, chemického a dalších odvětví těžkého průmyslu, dlouhodobá extenzivní povrchová těžba hnědého uhlí.

Regiony v Podkrušnohoří se svým těžkým průmyslem a hutnictvím byly v minulosti důležitými průmyslovými a energetickými centry a podporovaly ekonomický rozvoj nejen v přilehlých oblastech, ale i ve zbytku Čech a od 50. let dokonce i v méně industrializovaných zemích RVHP. Dnes jsou sice stále důležitou průmyslovou a energetickou základnou České republiky, ale dlouhodobě jednostranná specializace si vybírá svou daň. Podkrušnohoří se stále potýká se strukturálními problémy, se značnými ekologickými škodami, s narušeným rázem krajiny i například s průměrně nižším vzděláním místního obyvatelstva.

Tabulka č. 1: Rozloha a počet obyvatel ve starých průmyslových regionech severních Čech

Údaje 31.12. 2006	Výměra v ha	Počet obyvatel
ČR celkem	7 886 687	10 234 092
Ústecký kraj (7 okresů)	533 453	825 534
Staré prům. regiony (4 regiony)	227 604	491 899
Podíl starých prům. regionů na ČR	2,89 %	4,77%
Podíl starých prům. regionů na Ústeckém kraji	42,66%	59,59%

Pramen: Statistický bulletin, Severočeský kraj, ČSÚ Praha 2006

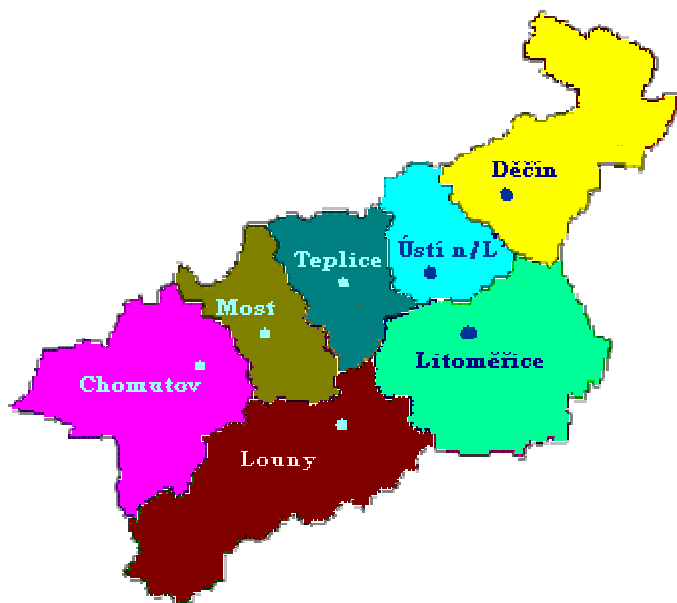
Severočeská pánevni oblast může být považována právě za *starý průmyslový region*. Staré průmyslové regiony severních Čech jsou tvořeny čtyřmi podkrušnohorskými okresy Chomutov, Most, Teplice a Ústí nad Labem. Kromě okresu Chomutov jsou ostatní okresy přibližně stejně velké svojí plochou. Zabírají plochu zhruba tří procent území ČR na které žije necelých pět procent obyvatel státu. Jejich jádro tvoří území s vysokou koncentrací obyvatel a průmyslové výroby soustředěné do podkrušnohorské brázdy. Naproti tomu

okrajová horská území se vyznačují nízkou koncentrací průmyslu i obyvatel. Tato oblast do dnešní doby trpí důsledky nerozvinutého místního průmyslu, infrastruktury, špatnou dopravní obslužností, značnou migrací obyvatel i úpadkem venkova. Nerovnoměrnost osídlení a rozmístění ekonomiky se projevuje v mnoha ohledech negativně, ale současně představuje i potenciální možnost pro přesun obyvatel z přelidněných velkých měst do menších sídel. Tento přesun může pozitivně přispět k oživení podnikání a celkovému procesu revitalizace.

Z celkového pohledu můžeme soudit, že podkrušnohorská pánevní oblast je nejrozsáhleji postiženým územím v ČR.

Jednotlivé průmyslové regiony v Podkrušnohoří

Ústecký kraj zaujímá prostor při severozápadní hranici ČR. V kraji lze vymezit čtyři oblasti, které jsou jádrem starých průmyslových regionů severních Čech. Mezi tyto oblasti se řadí Chomutov, Most, Teplice a Ústí nad Labem. Ústecký kraj v sobě zahrnuje zmíněné čtyři pánevní okresy a dále okresy Děčín, Litoměřice a Louny, které s nimi sousedí.

Chomutov

Okres Chomutov je nejzápadnějším okresem severních Čech s rozlohou 935 km² a 125 000 obyvateli. Z geografického a ekonomického hlediska lze území okresu rozdělit na tři oblasti.

Ekonomicky nejsilnější je oblast průmyslová, která zaujímá pásmo od Perštějna až k hranicím okresu Most. Je to střední část okresu pod úpatím Krušných hor. Tato část je těžištěm výrobní činnosti s největším počtem obyvatel a čtyřmi většími městy: Chomutov, Jirkov, Kadaň a Klášterec, ale také i s největším kulturním a společenským potenciálem. Druhá oblast je zemědělská, situovaná v jižní části okresu, zasahující až k hranicím Podbořanska. Centrem jsou obce Radonice, Březno a Strupčice, zaměřené na zemědělskou výrobu.

Třetí nejméně zalidněnou částí je horská oblast, která představuje pásmo Krušných hor na severu okresu až po hranice s Německem. Centrem této oblasti je město Vejprty a obec Kovářská. Problémem je dlouhodobý nepříznivý trend odlivu obyvatel. V okrese byla v minulosti rozšířena hlavně těžba měděných a železných rud (lokality Kovářská, Měděnec).

Most

Okres Most se svými 119 000 obyvateli a rozlohou 467 km² leží v západní části severních Čech. Charakterem ekonomických aktivit se tento okres řadí mezi silně průmyslové oblasti, kde důležitou roli zastávají zásoby hnědého uhlí a zpracování ropy. Povrchová těžba a chemický průmysl negativně působí na vzhled a kvalitu krajiny. Proto také tento okres patří k nejvíce ekologicky devastovaným okresům republiky. Z geograficko-ekonomického hlediska můžeme toto území rozdělit do čtyř oblastí. Ekonomicky nejsilnější oblast je hnědouhelná pánev (Podkrušnohorská), kde je soustředěna průmyslová činnost a nalézají se zde rozhodující střediska osídlení. Jádrem této oblasti je město Most se svým ekonomickým a společenským potenciálem a město Litvínov. Druhou oblastí je jižní část okresu, která je charakteristická zemědělskou produkcí. Třetí oblast představuje pásmo Krušných hor, kde výměra lesního půdního fondu činí 14 600 ha. Je zde minimální zastoupení průmyslu, za to je velmi důležitá jako zdroj pitné vody pro pánevní okresy

severočeského regionu. Poslední oblast na východě jižní části okresu je území Českého středohoří. Zde se nacházejí některé vyhlášené přírodní rezervace.

Jedním z problémů v tomto okresu je úbytek zemědělského půdního fondu vlivem těžby hnědého uhlí a desítky let probíhající devastace půdy (kyselé deště, skládky popílku apod.) Tyto negativní důsledky průmyslu na životní prostředí a neschopnost konkurovat zemědělskými produkty na trhu vyžadují realizaci nových principů hospodaření na půdě (výroby kompostů, závlahy).

V posledních letech jsou tyto problémy okresu stále častěji prostřednictvím diskuzí. Snaží se najít vhodné řešení a postupně ho aplikovat v postižené oblasti. Významné pro okres je postupné odtěžování napadených dřevin a zalesňování odtěžených ploch novými odolnějšími kulturami. Životně důležitá je právě pro tuto oblast vodohospodářská funkce lesa (pitná voda).

V rámci útlumu těžby uhlí, se nabízí jako řešení daného problému vytvořit v okrese novou ekonomickou základnu., která bude postavena na vysokém využívání doprovodných surovin při těžbě hnědého uhlí (šterky, písky, jíly atd.). Zároveň by toto řešení vytvořilo v okrese náhradní pracovní aktivity pro horníky, kteří se poměrně snadno budou rekvalifikovat na práce podobného charakteru, jaký má těžba hnědého uhlí.

Teplice

Okres Teplice má 129 000 obyvatel. Z geografického hlediska patří do západní části severočeského regionu a je pánevním okresem. Rozloha území je 469 km². Základem průmyslového rozvoje je zde nerostné bohatství. Původní tradiční těžba rud byla zatlačena do pozadí těžbou hnědého uhlí. Postupně se zde začal rozvíjet průmysl , který byl náročný na energii (sklářství) a průmysl zpracovatelský (textil, strojírenství).

Z geografického-ekonomického pohledu můžeme okres opět rozdělit do několika částí. První část tvoří oblast Krušných hor, která ve srovnání s předválečným významem značně upadla a to jak ekologicky, ekonomicky i sídelně. Toto území je využíváno pro lesní a zemědělskou výrobu a je charakteristické těžbou nerostných surovin. Díky těžebnímu průmyslu se zde vytvořila pracovní příležitost. Nerostné suroviny byly dobře využitelným

zdrojem přírodním zdrojem. Jednalo se např. o cínovo-wolframové rudy v prostoru Cínovce a Krupky.

Ekonomicky nejsilnější oblast okresu je pánevní oblast. Zde se nachází průmyslová základna, zejména těžební, strojírenská, sklářská. Dominantní postavení patří těžbě uhlí, dolům a elektrárně v Ledvicích. Zároveň je třeba uvést i lázeňský průmysl a služby, neboť v této oblasti se nachází minerální vody (Bílina, Teplice). Třetí lokalita byla dlouho využívána hlavně pro zemědělskou výrobu. Vzhledem k útlumovému programu uhelného průmyslu a tepelných elektráren je velkým problémem zabezpečení náhradních pracovních činností a rekvalifikace nezaměstnaných, jejichž počet se neustále zvyšuje.

Ústí nad Labem

Okres Ústí nad Labem se nachází uprostřed severočeského regionu, s 119 000 obyvatel a rozlohou 405 km². Přírodní podmínky jsou zde rozmanité, terén je značně členitý, např. Malé Březno 138m. n. m., Zadní Telnice 750m. n. m.. Okres je také silně industrializovaný. Patří mezi pohraniční okresy s vysokou koncentrací průmyslu i obyvatelstva. Lze jej velmi obtížně členit do oblastí, protože 80% jeho obyvatel administrativně náleží samotnému městu Ústí nad Labem. Zvláštností je velice nízká zemědělská činnost a nízká hustota osídlení venkovské části. Můžeme tedy konstatovat, že rozhodujícím článkem rozvoje okresu je město Ústí nad Labem. Přítomnost uhlí a snadná jeho dostupnost (po železnici) i výhodná dopravní poloha (železnice, silnice, vodní přeprava) má svou pozitivní i negativní stránku. Na jedné straně je to rozmach výrob a na druhé straně je to vyhrocení ekologické situace až ke kritickému stavu. V první polovině devadesátých let, na obrovský nátlak veřejnosti, byla těžba uhlí ukončena. K devastaci životního prostředí však přispěla značně i chemie, plynárenství, teplárenství apod. Relativně nevýznamná zemědělská produkce okresu byla mnoho let degradována znečištěným ovzduším. Stav lesů je ovlivněn průmyslovými exhalacemi, které téměř 40 let ohrožovaly životaschopnost porostů. Tyto exhalace byly také rozhodujícím faktorem pro útlum těžby uhlí a tepelného elektrárenství. Stále se ještě můžeme setkat s některými opatřeními na ochranu životního prostředí v návaznosti na těžbu a spalování hnědého uhlí jako málo účinná.

Prostřednictvím stručné charakteristiky starých průmyslových regionů v Podkrušnohoří, se potvrzuje, že jádro těchto regionů na severu Čech tvoří území s vysokou koncentrací obyvatel a průmyslové výroby soustředěné do podkrušnohorské brázdy. Naproti tomu jejich okrajová horská území se vyznačují nízkou koncentrací průmyslu i obyvatel. Také trpí důsledky nerozvinutého místního průmyslu, infrastruktury, špatnou dopravní obslužností, znanou migrací obyvatel i úpadkem venkova. Díky těmto jevům, byly všechny čtyři pánevní průmyslové regiony zahrnuty usnesením vlády do programu podpory rozvoje pohraničních území ČR.

Nerovnoměrnost osídlení a rozmístění ekonomiky ve starých průmyslových regionech se projevuje negativně, ale současně to představuje i možnost pro přesun podnikatelských aktivit do těchto míst. To pak může pozitivně přispět procesu revitalizace.

2 SWOT analýza průmyslové výroby

2.1 Průmyslová základna ČR

Hospodářské a společenské změny, ke kterým došlo v 2. polovině 20. stol., ovlivnily vývoj a postavení průmyslu v zemi podstatným způsobem. V poválečném období se v ČSR vytvářely plánovitě velké podniky, což bylo i světovým trendem. Vlastnické a tržní podmínky se však lišily. Koncentroval se kapitál, výrobní prostředky a manuální pracovní síla. Po roce 1989 se prosadila ideologie jejich rozbití, která byla zdůvodňována neschopností jejich dalšího rozvoje a nemožností jejich efektivního řízení. Začalo docházet k likvidaci velkých podniků, místo jejich transformace do fungujících hospodářských jednotek, které by tvořily páteř průmyslu. Cílem dnešní hospodářské politiky je naopak získávat zahraniční investory, kteří vybudují velké podniky využívající služeb menších regionálních firem.

Historicky patří ČR k **průmyslově vyspělým státům s vysokým podílem průmyslové výroby** na tvorbě hrubého domácího produktu (HDP). Českou ekonomiku lze označit za tržní s převážně liberalizovanými cenami. Podstatnou část HDP tvoří soukromý sektor (75,1 % v roce 2002). Průmysl včetně stavebnictví tvoří téměř 40 % HDP. Je nositelem hospodářské úrovně a rozvoje ČR. Na přírůstku HDP se podílí z asi 85 % a to zejména zásluhou zpracovatelského průmyslu.

2.2 Strukturální změny

Podstatným zásahem do celého sektoru byla privatizace. Ta vedla ke změnám vlastnictví i charakteru podniků. Cílem bylo vytvořit liberalizované tržní prostředí, utlumit v některých odvětvích předimenzovanou výrobu (těžba uhlí, výroba oceli) a řešit ekologické problémy (odsíření uhelných elektráren, zastavení zastaralých výrobních). V počátečním období transformace došlo k prudkému poklesu vnitřní poptávky po tehdy vyráběných produktech. Tento přechod si vyžádal změnu struktury výroby. Zahraniční obchod se přeorientoval na náročné trhy zemí s vyspělou tržní ekonomikou, protože trhy s bývalými socialistickými zeměmi zanikaly. Strukturální reforma změnila nejen vlastnické vztahy, ale měla za následek také rozpad velkých průmyslových podniků na více subjektů. Postupně se snižoval podíl přidané hodnoty na tržbách, jako důsledek prohlubující se dělby práce a nárůstu objemu průmyslových kooperací.

K mírnému vzestupu na úrovni 2 až 5 % dochází od roku 1994. Velký rozdíl je patrný mezi jednotlivými odvětvími. Klasická odvětví (strojírenství, těžba, energetika, textilnictví apod.) klesají nebo stagnují, jiná (informační technologie, elektrotechnika, chemie) vykazují nárůst.

Proces transformace značně zvýšil počet ekonomických subjektů při současném poklesu počtu zaměstnanců. Vznikaly nové výroby s konkurenceschopnějším sortimentem. Tyto výroby byly vázány na velké podniky se zahraničním kapitálem (např. subdodávky pro automobilový průmysl). V roce 2002 bylo v ČR 1,469 mil. ekonomických subjektů.³

Zvyšování výkonnosti ekonomiky, zvyšování exportu, zaměstnanosti, transferu know-how a ozdravení podnikatelského prostředí se očekávalo od přímých zahraničních investorů. Očekávání se splnila jen částečně, protože přicházeli zejména investoři, kteří využívali především levnou pracovní sílu. Vývoj a výroba finálních výrobků se do ČR nepřeváděla. Situace se začala měnit po roce 1998, kdy se začaly zahraničním investorům poskytovat investiční pobídky. **Podíl zahraničních firem na hospodářském rozvoji rychle roste.**

³ Ústecký kraj. *Rozvoj kraje*. [online]. [cit. 04 /2007]. Dostupné z: <http://rozvojkraje.kr-ustecky.cz/vismo5/>

Zlepšují se však i výsledky domácích soukromých průmyslových podniků, částečně se tak snižují rozdíly k podnikům se zahraniční účastí.

Po roce 1990 vznikaly a rychle se rozvíjely malé podniky a činnosti fyzických osob, které se rychleji adaptovaly na nové tržní podmínky a trvale dosahovaly vysokých přírůstků výroby i zaměstnanosti. Jejich podíl na celkové průmyslové produkci rychle narůstal a v roce 2002 dosáhl již přibližně 30 %. Soukromý sektor má v současné době převažující podíl na celkové průmyslové produkci. Na tržbách z průmyslové činnosti se v roce 2002 podílel 88 %.

V průběhu let 1989 až 2001 se zásadně změnila struktura české ekonomiky. Zvýšil se podíl terciálního sektoru (služeb) na úkor primárního (zemědělství a dobývání surovin) i sekundárního sektoru (průmysl, energetika a stavebnictví)

Tabulka č. 2: Podíl jednotlivých sektorů na tvorbě HDP

Název sektoru	Podíl sektorů na tvorbě HDP	
Rok	1989	2001
Primární sektor	15	6,9
Sekundární sektor	47	37,2
Terciální sektor	38	55,9

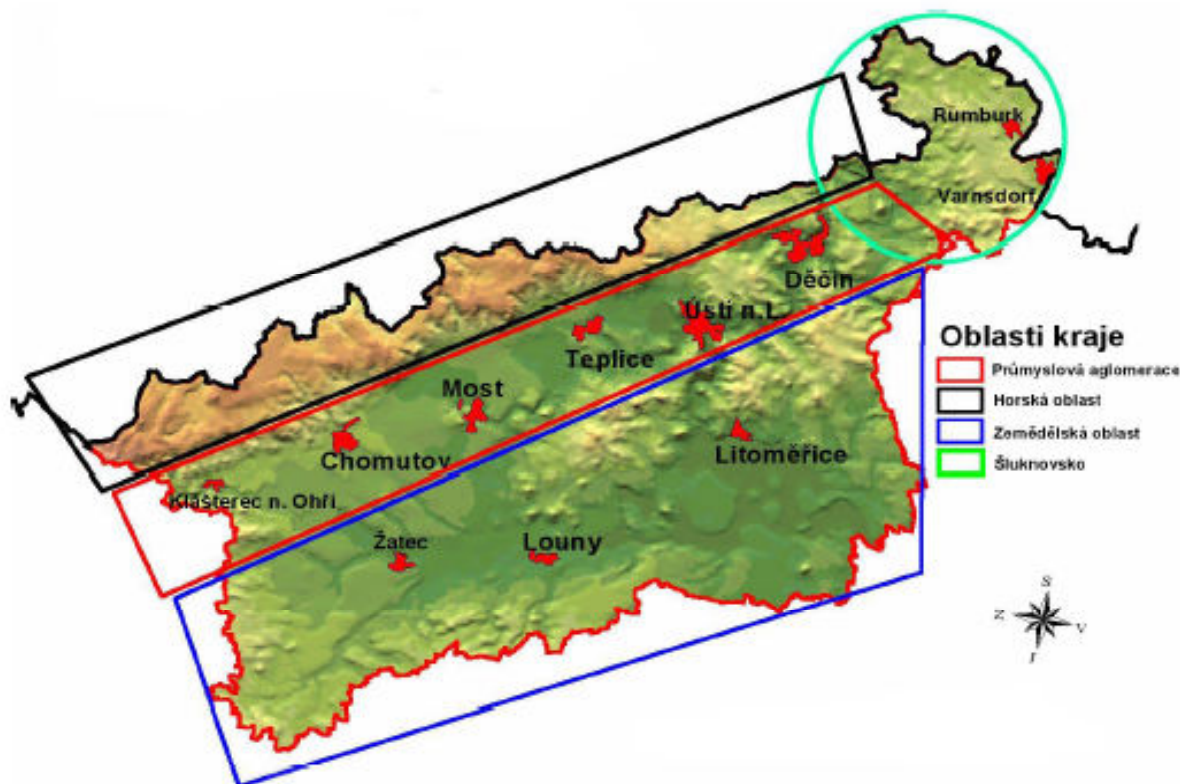
Pramen: ČSÚ

2.3 Průmyslový potenciál na severu Čech

Celý Ústecký kraj je považován za průmyslový region. Nejvyšší koncentrace zpracovatelského průmyslu je na Mostecku, střední na Teplicku, Chomutovsku, Děčínsku a Litoměřicku, nižší na Ústecku a Lounsku. Z analýzy, která byla provedena pro ÚK vyplývá, že podíl průmyslové výroby ÚK na celkovém HDP z průmyslové výroby ČR je asi 8 %.

Vzhledem k jeho charakteru, aktuálnímu stavu jeho restrukturalizace a s tím spojenými problémy, lze předpokládat, že bude využívat různých podpůrných nástrojů vlády ČR a Evropské komise, které jsou zaměřeny na restrukturalizaci průmyslové základny, zvýšení konkurenceschopnosti, zvýšení rozvojového potenciálu a přizpůsobení pracovní síly potřebám moderní průmyslové výroby.

Obrázek č. 1: Členění Ústeckého kraje z hospodářského hlediska

Pramen: RIC Ústeckého kraje 2002

Mezi nejdůležitější průmyslová odvětví na severu Čech patří:

- Z průmyslových odvětví je nejvýraznější těžba energetického uhlí (Most, Chomutov, Bílina) a s ním spojená výroba elektrické a tepelné energie (téměř 2/3 kapacity uhelných elektráren v ČR) v Prunéřově, Tušimicích, Počeradech, Bílině, Litvínově, Mostě, Trmicích a Chomutově.
- Dalším dominujícím odvětvím je chemie se svými středisky v Litvínově, Ústí nad Labem, Lovosicích, Rtyni nad Bílinou a v Teplicích.
- Strojírenská výroba má svá střediska v Mostě, Litvínově, Ústí nad Labem, Klášterci nad Ohří, Děčíně, Varnsdorfu, Lounech, Rumburku, Podbořanech a Žatci.
- Obor sklo, keramika má nejvýznamnější centrum v Teplicích, Bílině, Dubí, Krupce, Duchcově, Lounech, Mostě a Libochovicích.

- Výroba potravin je v Ústí nad Labem, Roudnici, Lovosicích, Litvínově, Lounech, Chomutově, Žatci a v Bohušovicích nad Ohří.
- Papírenský průmysl ve Štětí, Jílovém, České Kamenici, Novosedlicích, Rumburku a Lovosicích.
- Textilní výroba ve Varnsdorfu, Vilémově, Krásné Lípě, Litvínově, Benešově nad Ploučnicí, Křešicích, Rumburku, Mostě, Děčíně, Chomutově a Šluknově.
- Elektrotechnická výroba a opravy jsou především v Teplicích, Děčíně, Kadani, Varnsdorfu, Litvínově, Klášterci nad Ohří, Chomutově, Proboštově, Roudnici nad Labem, Rumburku a v Horním Podluží.
- Stavební průmysl je umístěn ve všech větších městech. Větší podniky jsou v Teplicích, Ústí nad Labem, Mostě, Lounech a v Žatci.

Likvidace nebo konkurs obchodních společností, státních podniků nebo družstev představoval v podmínkách Ústeckého kraje ozdravný proces, který pomohl alespoň částečně kultivovat podnikatelské prostředí. Největší dopad však měl na sociální sféru. Z důvodů zániku trhu, špatných výsledků hospodaření nebo nekonkurenceschopnosti výrobků zanikly desítky velkých podniků. Nejsilněji bylo postiženo Chomutovsko (hutě a železárny, strojírenství, textilnictví, energetika), Děčínsko (strojírenství a textilní průmysl), dále pak Lounsko, Teplicko a Ústecko. **Těžba hnědého uhlí byla zredukováána** z cca 70 mil. tun ročně (1989) **na necelou polovinu** v roce 2003. Nezaměstnanost vzrostla v polovině roku 2003 na 17,5 % práceschopného obyvatelstva, což představuje cca 75 000 osob bez práce.

V podmínkách neukončené průmyslové restrukturalizace však mají tradiční odvětví v ÚK (těžba uhlí, výroba elektrické a tepelné energie a její rozvod, chemie, sklo, strojírenství, textilní průmysl, úprava vody pitné, užitkové a odpadní) stále nejvýznamnější postavení (obrat, zaměstnanost). Přednosti průmyslové aglomerace (od Klášterce na západě ÚK až po Ústí nad Labem) spočívají především v relativně dobré technické infrastruktuře, dopravní infrastruktuře a obslužnosti.

Na severu Čech se nachází nejvýznamnější surovinová základna v ČR. Jsou zde největší zásoby hnědého uhlí – 2,28 mld. tun těžitelných v současných ekologických

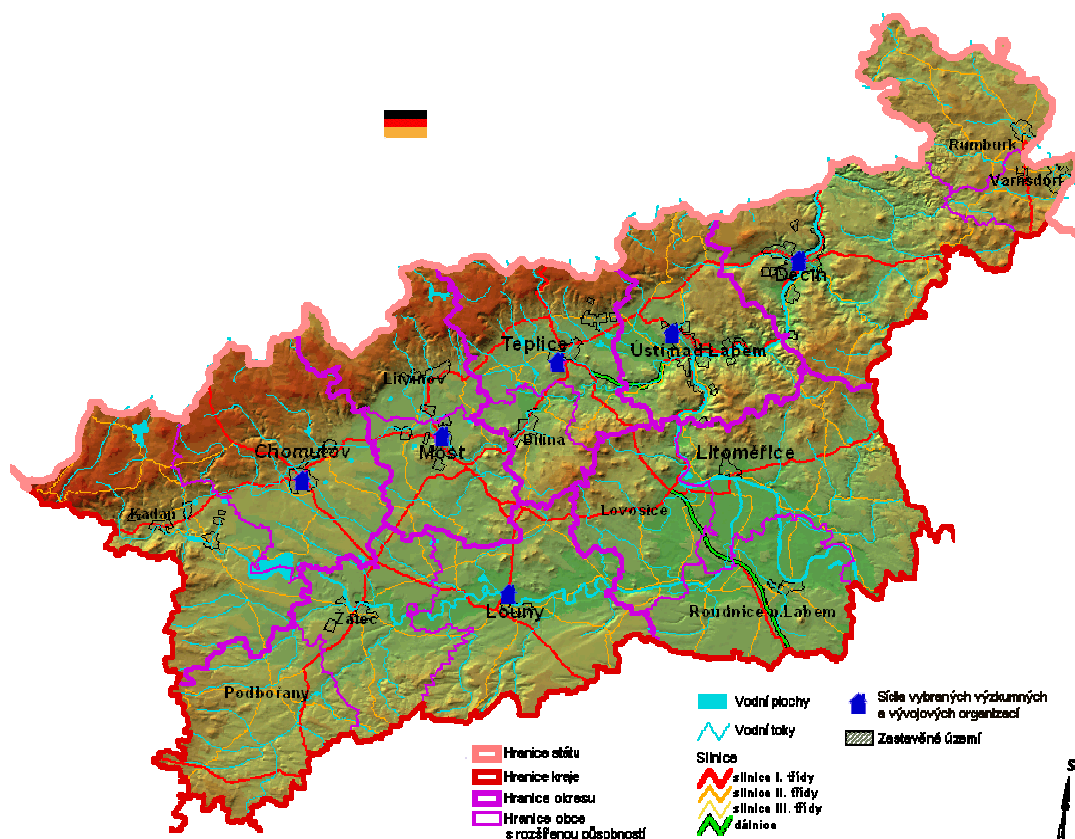
limitech a dalších asi 3,25 mld. tun v ostatních ložiscích (částečně nedobytných). Mezi další cenné nerostné suroviny patří písky, stavební kámen, cihlářské jíly, křemen, vápenec a kaolín. Mezi zvláštnosti patří těžba polodrahokamů (českého granátu) pro šperkařský průmysl na Litoměřicku.

Vedle surovinové základny se na tomto území tradičně nacházela také **výzkumná a vývojová základna**. Hospodářská restrukturalizace tyto výzkumná pracoviště významně zredukovala. Zatímco v roce 1990 pracovalo ve výzkumu (vč. pomocného personálu) 1220 pracovníků, v roce 1994 již jen 516 a v současnosti se tento počet odhaduje jen na cca 250 pracovníků. Stát vynakládá na výzkum asi 0,56 % státního rozpočtu, což je v porovnání s průměrem v EU (2 %) nedostatečné. Redukována byla spolupráce výzkumné základny ÚK se zahraničními institucemi. Podniky výrazně omezily své náklady na výzkum a vývoj, cizí investoři do svých nových podniků výzkumná a vývojová pracoviště nepřesunuli. Očekává se, že tento trend ovlivní negativně další vývoj průmyslové výroby na severu Čech.

Pro průmyslovou výrobu mají zásadní význam:

- Výzkumný ústav anorganické chemie v Ústí nad Labem
- Výzkumný ústav sklářský v Teplicích
- Výzkumný ústav pro hnědé uhlí v Mostě
- Výzkumný ústav výstavby a architektury – detašované pracoviště v Ústí nad Labem
- Výzkumný ústav rostlinné výroby – detašovaná pracoviště v Ústí nad Labem a Chomutově
- Chmelařský institut v Žatci

Obrázek č. 2: Územní rozložení výzkumných a vývojových organizací v Ústeckém kraji

Pramen: RIC ÚK, 2002

2.4 SWOT analýza průmyslové výroby

SWOT analýza představuje logické propojení mezi analýzou sociálně ekonomické situace ČR a z ní vycházejících slabých a silných stránek, příležitostí a ohrožení. Tyto faktory tvoří základ pro vymezení rozvojových cílů v oblasti průmyslu a podnikání. SWOT analýza je doplněna také analýzou na úrovni regionů na severu Čech.

Silné stránky

- Tradice průmyslové výroby – nadregionální význam některých odvětví (těžba uhlí, energetika, chemie, sklářství)
- Surovinová základna (uhlí, jíly, písky, kámen, pitná voda, minerální voda)
- Nízké mzdové náklady na pracovní sílu v průmyslové výrobě
- Dostatek volné pracovní síly
- Kvalifikace pracovní síly orientovaná na průmyslovou výrobu
- Výhodná geografická poloha mezi Prahou a průmyslově vyspělým Saskem
- Významné a úspěšné zahraniční investice v průmyslových podnicích jako zdroj kapitálu a exportních příležitostí
- Přímé zahraniční investice jako zdroj nových technologií
- Státní systém investičních pobídek se zvýhodněním pro region
- Předmětem zvýšeného zájmu vlády (např. 15 mld. na sanaci škod způsobené průmyslem)
- Technická infrastruktura v podkrušnohorské průmyslové aglomeraci (částečně zastaralá)
- Dostatečná kapacita el. a tepelné energie, zemního plynu a vodních zdrojů
- Připravenost několika průmyslových zón
- „Informační místa pro podnikatele“
- Významná tradice v oblasti výzkumu a vývoje

Slabé stránky

- Neustálené (nestandardní) podnikatelské prostředí
- Zánik nebo silná redukce průmyslových odvětví bez náhrady- pokles výroby
- Převaha výroby s nízkou přidanou hodnotou
- Vysoká daňová zátěž
- Zastaralost technologií a objektů (odpisy)
- Nevyjasněnost majetkových vztahů u nemovitostí využitelných pro průmyslové investory
- Nízká produktivita a rentabilita v téměř všech průmyslových odvětvích

- Nedostatečná technická infrastruktura mimo území průmyslové aglomerace (tam zastaralá),
- Nedostatečné investice z veřejných rozpočtů (dopravní inf.)
- Zánik nebo silná redukce výzkumné a vědecké základny
- Nepřizpůsobená vzdělávací soustava požadavkům trhu, jednostranná kvalifikace pracovníků
- Korupce a nízká etika podnikání
- Ekologické zátěže z průmyslové činnosti, špatná image regionu
- Nedokončená restrukturalizace a privatizace
- Konzervativní přístup k inovacím
- Nedostatek finančních zdrojů pro vlastní výzkum a vývoj
- Pomalý průběh restrukturalizace oborů těžkého průmyslu

Příležitosti

- Zvýšení investic do technické infrastruktury (zejména dopravní)
- Optimální využití potenciálu kraje (polohy, nerostných, lidských, zemědělských, materiálních a finančních zdrojů, rozvojových programů ČR a EU)
- Inovace v průmyslové výrobě – investice do výzkumu a vývoje, technologií, zaměstnanců, systémů řízení, /certifikací/ a marketingu
- Rozvoj průmyslových služeb
- Budování strategické zóny Triangle
- Získání kvalitních zahraničních investorů
- Úspěšné zapojení do jednotného trhu EU – rozvoj mezinárodní spolupráce
- Odstranění ekologických zátěží
- Úspěšná privatizace velkých podniků a další restrukturalizace průmyslové základny
- Cílený rozvoj vzdělání a změna životního stylu
- Využití zemědělské půdy pro pěstování průmyslových surovin
- Rostoucí význam malého a středního podnikání pro hospodářství
- Nové systémy řízení výroby
- Realizace dalšího odborného vzdělávání pro pracovníky podniků
- Pokrok v rozvoji moderních technologií šetrných k životnímu prostředí

Ohrožení

- Neschopnost využití potenciálu kraje
- Odliv kapitálu
- Odliv kvalifikované pracovní síly
- Zhroucení ekonomického systému – zánik stávajících nosných odvětví bez náhrady (následek globalizace, chybné politiky, privatizace a restrukturalizace)
- Přírodní katastrofy (např. povodeň 2002 způsobila v sektoru průmyslu ztrátu asi 5 mld. Kč (celkem 11,7 mld. Kč)
- Omezená mobilita pracovní síly
- Rostoucí konkurence na světových trzích
- Nedostatek finančních prostředků na podporu vědy a výzkumu
- Nedostatečný zájem podnikatelů o využívání regenerovaných průmyslových zón

Sledování rozhodujících charakteristik a stavů průmyslové výroby a zjišťování příležitostí a bariér umožňuje formulování cílů a v nich stanovení priorit. Opatření pak vedou k plnění cílů. Opatření by měla vést k eliminaci nebo zeslabení slabých stránek, k optimálnímu využití příležitostí v reálném prostředí a čase a rozpoznat nepříznivé rozvojové trendy z vnějšího prostředí a připravit se na jejich překonávání. Předpokladem zůstává, udržovat nebo zlepšovat silné stránky.

Ze SWOT analýzy vyplývají následující směry, které vedou k zajištění rovnoměrného rozvoje v hospodářské a sociální oblasti.: Rozvoj malého a středního podnikání v průmyslu, využití lidského kapitálu v průmyslových podnicích, využití inovačních činností v průmyslu a ve spolupráci s vědeckovýzkumnými a vysokoškolskými institucemi, restrukturalizace průmyslových oblastí, restrukturalizace podniků, oborů a odvětví, energetická účinnost a úspory energie.

Malé a střední podniky jsou aktivní ve vnitřním obchodě, mají diverzifikovaný výrobní sortiment, dokáží se rychle adaptovat na nové požadavky trhu, mají relativně nízké náklady na pracovní sílu, dále mají nízké vývozní ceny, zájem o expanzi na mezinárodní trhy, jsou schopny vytvářet nová pracovní místa při relativně nízkých dodatečných nákladech.

Jejich nevýhodou je především malá ekonomická síla v porovnání s velkými podniky, nedostatek investičních zdrojů, nedostatečná kvalita průmyslových informací a průmyslové infrastruktury, často nízká úroveň marketingu a nedostatečná orientace na zahraničních trzích a v některých případech nevyjasněné majetkové vztahy. Problémem je také nedostatek kapitálu pro další rozvoj MSP, pro nákup nových technologií a inovační činnost.

Využití lidského kapitálu v průmyslových podnicích. Silnou stránkou je ochota pracovníků podniků ke zvýšení kvalifikační úrovně a jejich relativně dobré předpoklady pro další rozvoj a také určitý potenciál pracovníků pro výzkum a vývoj. To jsou faktory, které mohou významně přispívat ke zvyšování konkurenceschopnosti podniků. Na druhou stranu častá je malá motivace některých MSP investovat z vlastních zdrojů do odborného profesního rozvoje zaměstnanců, malá ochota managementu věnovat dostatečnou pozornost práci s lidským kapitálem. Je zapotřebí, aby zaměstnavatelé dostatečně podporovali rozvoj potenciálu zaměstnanců vytvářením vhodných podmínek pro vzdělávání, aby rostla motivace a ochota pracovníků se dále vzdělávat, přizpůsobovat se novým pracovním podmínkám. Je žádoucí, lepší spolupráce podniků se vzdělávacími institucemi, jejich participace při vývoji vzdělávacích programů.

Využití inovačních činností v průmyslu a ve spolupráci s vědeckovýzkumnými a vysokoškolskými institucemi. Pro zvyšování konkurenceschopnosti MSP je důležitý přístup k novým technologiím a procesům, k technologiím šetrným k životnímu prostředí a ve schopnosti tyto technologie ovládnout a v souvislosti s tím spolupráce s vysokými školami a vědeckovýzkumnými institucemi. Za riziko lze všeobecně považovat konzervativní přístup k inovacím ve vzdělávacím a pracovním procesu, nedostatečné provázání systému celoživotního vzdělávání s potřebami trhu a pokračující zaostávání za vyspělými zeměmi v podpoře vědy a výzkumu.

Restrukturalizace průmyslových oblastí. Hlavní nerovnost lze spatřovat v existenci oblastí významně zasažených průmyslovou činností, nedostatečným zájmem podnikatelů o využívání regenerovaných průmyslových ploch a zároveň všeobecným požadavkem na zlepšování stavu životního prostředí v ČR. Nutnou podmínkou pro pokračující trend státních intervencí v této oblasti je setrvalý zájem široké veřejnosti na revitalizaci poškozených oblastí a dostupnost přímých investic v této oblasti.

Restrukturalizace podniků, oborů a odvětví. Pro rostoucí konkurenceschopnost českého průmyslu je nutné propagovat obory a výroby, zaměřené na využívání moderních technologií, produkující vysokou přidanou hodnotu a využívající kvalifikovanou pracovní sílu. Značným handicapem pro správně nasměrovaný rozvoj průmyslových podniků v ČR je zastaralá výrobní základna a její pomalá obnova a pomalý průběh restrukturalizace oborů těžkého průmyslu. Naopak pozitivně lze hodnotit existenci aktivní státní politiky restrukturalizace, možnosti uplatnění pro restrukturalizované podniky. Východisky pro pokračující aktivní politiku restrukturalizace podniků, oborů, odvětví jsou legislativní úprava podporující restrukturalizace potencionálně úspěšných podniků, podpora restrukturalizace oborů s vyšší přidanou hodnotou. Úspěchy v restrukturalizaci MSP mohou být ohroženy setrvávajícím negativním pohledem na podniky, které se dostanou do úpadku bez vlastního zavinění.

Energetická účinnost a úspory energie. Další nesrovnalost a z ní plynoucí potřeby státní intervence lze spatřovat v oblasti energetické účinnosti a možnosti dosahování energetických úspor. Pozitivními faktory jsou vysoký podíl uspokojení energetických potřeb z vlastních zdrojů, standardní úroveň technologie těžby a manipulace s primárními zdroji, vysoký podíl zdrojů, u kterých byla provedena opatření ke snížení vlivů na životní prostředí, modernizace a nahrazování těžebních zařízení, dále dostatečná kapacita elektráren pro zásobování průmyslu a relativně dobrý stav rozvodných sítí. Z hlediska jednotlivých podniků je to modernizace a nahrazování zastaralých zařízení a opora v legislativě a energetické politice ČR. Negativně v této oblasti působí závislost na dovozu strategických energetických surovin, vysoké zastoupení pevných paliv při výrobě energie, omezené možnosti využívání obnovitelných zdrojů, často vysoká energetická náročnost výroby a vysoký podíl materiálových nákladů. Zvenčí tuto oblast energetiky mohou pozitivně ovlivnit nové efektivnější metody získávání a zušlechťování energetických zdrojů, vyřešený problém privatizace energetické sítě a zvyšování technické úrovně budov využívaných k průmyslovým aktivitám. Hrozbou mohou být nízké ceny energie, které by nestimulovaly k energetickým úsporám a vysoké realizační náklady úsporných opatření.⁴

⁴ Fondy EU. *OP průmysl a podnikání*. [online]. [cit. 03 /2006]. Dostupné z: < <http://www.strukturalni-fondy.cz/oppp/> >

2.5 Podpora rozvoje průmyslu

Hlavní podporou rozvoje průmyslu je průmyslová politika ČR, různé programy a plány, ze kterých vyplývá, že vláda přebírá spoluodpovědnost za rozvoj průmyslu a podnikání (rolí aktivního tvůrce ekonomického prostředí a klimatu) společně s podnikateli a ostatními ekonomickými subjekty. Vlastní podnikání, vztahy a chování v tomto prostředí je na podnikatelských subjektech.

Vláda má k ovlivňování prostředí k dispozici různé **nástroje**, kterými modifikuje volné tržní prostředí. Závaznými předpisy pro všechny aktéry hospodářského rozvoje jsou zákony, vyhlášky a nařízení. K dalším nástrojům patří politická, institucionální, informační a především finanční podpora. Dotace ze státního rozpočtu jsou směřovány např. do přizpůsobení podnikatelského prostředí standardním tržním podmínkám, do přilákání zahraničních investorů, tvorby nových pracovních míst, kvalifikaci a rekvalifikaci pracovníků, na vědu a výzkum apod.

Dotace a půjčky jsou určeny zejména malým a středním podnikům (MSP). Dotační systém je relativně složitý (svojí administrativou i podmínkami účasti). V ÚK se o finanční příspěvky hlásí velmi malé množství podnikatelů v porovnání s jinými kraji ČR.

Konkurence na světových trzích i uvnitř ČR neustále sílí. Sílí rovněž soutěž o zahraniční investice. Protože moderní technologie jsou finančně velmi náročné a jejich inovační cyklus se zkracuje je za současné hospodářské situace nutností získat investory z vyspělých států. Za tímto účelem byla zřízena státní agentura *CzechIndustry*, která se stala zároveň platební agenturou pro zabezpečení *Sektorového operačního programu Průmysl*. Rozvoj malého a středního podnikání v souvislosti s dotační politikou státu koordinuje *Agentura pro rozvoj podnikání*. Podporu exportu má na starosti agentura *CzechTrade*. K dalším institucím, které podporují podnikání patří hospodářské komory, síť regionálních poradenských a informačních center, rozvojové agentury a další subjekty.

Tabulka č. 3: Přehled okresních a krajských organizací v Ústeckém kraji

Název okresní /krajské organizace		
Hospodářské komory	Agrární komory	Hospodářské a sociální rady
OHK Děčín	OAK Děčín	
OHK Chomutov	OAK Chomutov	HSR Chomutovska
OHK Litoměřice	OAK Litoměřice	HSR Litoměřice
OHK Louny	OAK Louny	HSR Lounska
OHK Most	OAK Most	HSR Mostecká
OHK Teplice		HSR Teplicka
OHK Ústí nad Labem	OAK Ústí nad Labem	HSR Ústecka
Krajská hospodářská komora	Krajská agrární komora	Hospodářská a sociální rada kraje

Zdroj: RIC ÚK 2003

Zásadní stránkou možností podpor pro ČR byly **prostředky Evropské unie**, v rámci tzv. předvstupní pomoci z fondů PHARE (rozvoj průmyslové infrastruktury měst), SAPARD (zemědělství a obnova venkova) a ISPA (doprava a životní prostředí). Dnes jsou to strukturální fondy, případně Kohezní fond (fond soudržnosti).

Strukturální fondy (SF) jsou určeny pro chudší nebo jinak znevýhodněné **regiony** (např. venkovské a problémové městské oblasti, upadající průmyslové oblasti, oblasti s geografickým nebo přírodním znevýhodněním, jako například ostrovy, hornaté oblasti, řídce osídlené oblasti a pohraniční regiony).

Fond soudržnosti (FS) je na rozdíl od strukturálních fondů určený na podporu rozvoje chudších **států**, nikoli regionů. Jsou z něj podporovány investiční (infrastrukturní) projekty, avšak jen se zaměřením na dopravní infrastrukturu většího rozsahu (dálnice a silnice I. třídy, železnice, vodní doprava, řízení silniční, železniční, říční, námořní a letecké dopravy) a ochranu životního prostředí.

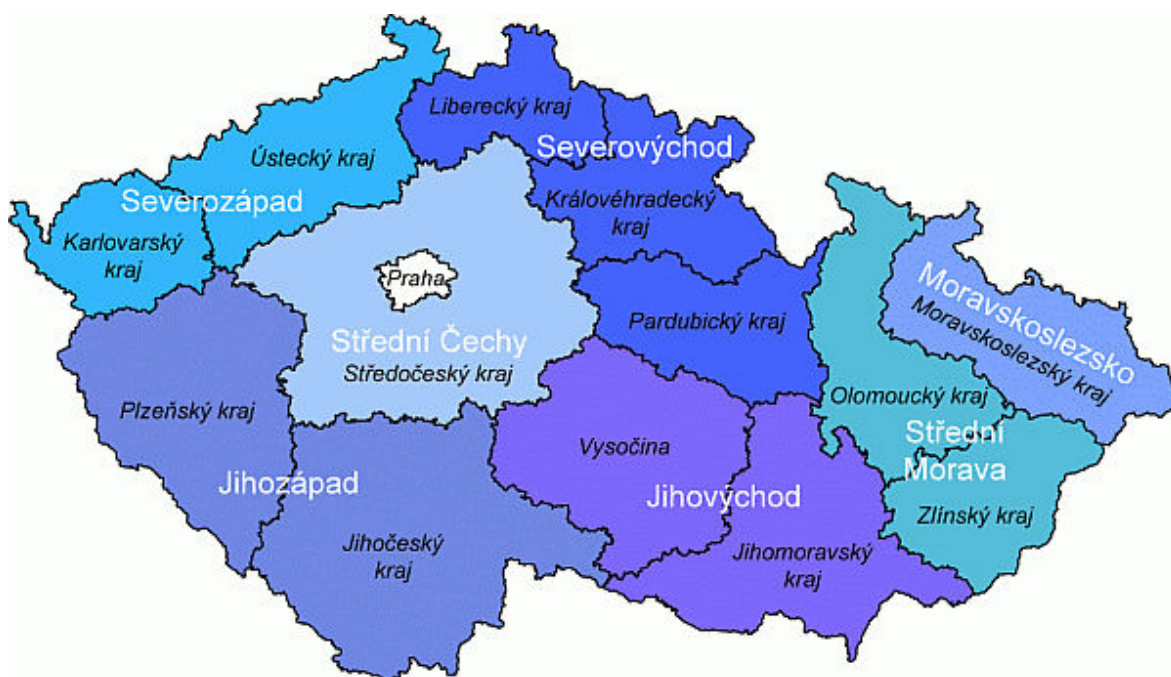
Pro využívání prostředků z předvstupních a strukturálních fondů EU byly ustanoveny v ČR regiony soudržnosti. Tyto regiony jsou totožné s územními statistickými jednotkami vymezenými NUTS 2. Regionů soudržnosti je celkem osm.

Tabulka č. 4: Regionální uspořádání v České republice podle klasifikace NUTS

NUTS I (1)	NUTS II (8) regiony soudržnosti	NUTS III (14) kraje
Česká republika	Praha	Praha
	Střední Čechy	Středočeský kraj
	Severozápad	Ústecký kraj
		Karlovarský kraj
	Jihozápad	Plzeňský kraj
		Jihočeský kraj
	Severovýchod	Liberecký kraj
		Královéhradecký kraj
		Pardubický kraj
	Jihovýchod	Vysočina
		Jihomoravský kraj
	Střední Morava	Olomoucký kraj
		Zlínský kraj
	Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj

Pramen: Národní rozvojový plán 2002

Obrázek č. 3: Regionální uspořádání v České republice podle klasifikace NUTS

Pramen: Národní rozvojový plán 2002

Česká republika měla v prvních třech letech svého členství v EU možnost vyčerpat v rámci regionální a strukturální politiky EU zhruba 2,6 miliardy Euro, čili více než 81 miliard Kč. Tyto prostředky plynou do ČR prostřednictvím Strukturálních fondů, Fondu soudržnosti a takzvaných iniciativ Společenství (iniciativy Interreg a Equal).

Tabulka č. 5: Finanční alokace prostředků z fondů EU pro ČR v období 2004 - 2006
(v milionech eur, běžné ceny)

	2004-2006	2004	2005	2006
Fond soudržnosti	954,3	316,9	266,1	362,3
Strukturální fondy	1584,4	381,5	528,9	674
Cíl 1 (13 krajů)	1454,3	339	485,5	629,8
Cíl 2 (Praha)	71,3	23,3	23,8	24,2
Cíl 3 (Praha)	58,8	19,2	19,6	20
Iniciativy Společenství	100,8	28,6	32,1	40,1
Interreg	68,7	21	21,4	26,3
Equal	32,1	7,6	10,7	13,8
Strukturální operace celkem	2630,5	727	827,1	1076,3

Pramen: Strukturální fondy 2007

V období 2007–2013 se České republice nabízí až 26,69 mld. €, přibližně 752,70 mld. Kč, které může čerpat z fondů EU. Pro úspěšné čerpání musí náš stát přidat navíc přibližně 132,83 mld. Kč z národních zdrojů na spolufinancování projektů, jelikož Evropská unie financuje maximálně 85 % způsobilých výdajů.

Investoři ČR obecně vnímají jako příznivé prostředí pro investice. Zavedení a zdokonalení systému investičních pobídek významně podpořilo růst přímých zahraničních investic. Z hlediska ukazatele přílivu investic na obyvatele patří ČR na první místa v celosvětovém měřítku.

V posledních letech se významně zvětšuje objem přímých zahraničních investic do ústeckého kraje (v roce 2002 2. místo v ČR), což je důkazem dobře fungujícího regionálního charakteru investičních pobídek, ale i připraveností a zdokonalením systému lákání investorů do ÚK. Dalším pozitivním krokem ÚK v oblasti lákání investorů bylo vytvoření příručky pro investora.

3 Revitalizace průmyslových regionů prostřednictvím podnikání

3. 1 Podnikatelské prostředí na severu Čech

Důležitým ukazatelem, který charakterizuje míru podnikatelské aktivity v ČR je celkový počet podnikatelů a počet vydaných živnostenských oprávnění na počet obyvatel. Ze statistických ročenek vyplývá, že počet podnikatelů vlastníci živnostenský list je v ČR evidováno kolem milionu.

Malé a střední podniky jsou hybnou silou rozvoje regionů, což platí dvojnásob pro problémové regiony, především pro strukturálně postižené nebo hospodářsky zaostávající regiony. Tyto podniky jsou přínosem pro restrukturalizaci, inovace a zaměstnanost.

S rozvojovými problémy a vyšší nezaměstnaností v regionu souvisí nízké počty malých a středních podniků a slabá podnikatelská aktivita. Toto zjištění se odráží jak v primárním sektoru, tak ve zpracovatelském průmyslu a ve službách téměř ve všech typech městských i venkovských regionů.

Systém podpor rozvoje podnikání malých a středních podniků v České republice zažil v posledních letech určitých pozitivních kvalitativních změn. Příznivým faktorem je, že podpora malých a středních podniků se již stala součástí rozvoje soukromého sektoru, že se stala pozitivním faktorem dynamiky ekonomického růstu. Zvýšil se počet regionálních poradních, informačních středisek a center. Rozšířily se a zdokonalily se formy a nástroje financování malých a středních podniků (především v oblasti půjček a záruk).

Dlouhodobým problémem však je až příliš administrativně pojatý komplikovaný a málo přehledný systém podpor pro malé podnikatele. I nadále trvá nízká provázanost podpůrných programů včetně jejich legislativní nedotaženosti. Přes kvantitativní nárůst rozmanitých programů této pomoci je její „finanční vydatnost“ stále nízká a to jak s ohledem na důležitost malého podnikání pro rozvoj regionů, tak z hlediska srovnání s jinými tržními evropskými státy (podpory v ČR jsou stále vstřícnější k velkým podnikům než kupříkladu k živnostenskému podnikání).⁵

⁵ PEŠEK, P. a kolektiv. *K bariérám a možnostem rozvoje malého a středního podnikání* (na pozadí institucionálních změn. 1. vyd. Ústí nad Labem: UJEP v Ústí nad Labem, 2003. ISBN 80-7044-500-9.

3. 2 Rozvojové příležitosti místní ekonomiky

Převaha těžebního, energetického a chemického průmyslu je jedním ze základních problémů, které omezují možnosti a rozvojové příležitosti místní ekonomiky.

V severočeském regionu je **nepříznivá velikost jednotlivých firem ve srovnání s ostatními regiony ČR**. Tato situace se projevuje především v pánevích okresech. Vlivem hospodářských problémů nedošlo ke stabilizaci podnikatelského prostředí, což se odrazilo **v nedostatečném vzniku malých a středních firem**. Jejich podíl je oproti ostatním krajům ČR podprůměrný. Řada malých a středních podnikatelů je na velkých firmách výrazně závislá. Pozitivně lze hodnotit poměrně vysoké zapojení MSP, především vlastněných nebo spoluvlastněných zahraničním kapitálem, do exportu z ČR.

Čím může ovlivnit ÚK podnikání a podnikatelské prostředí:

- Zvýšením kvality a efektivnosti administrativy
- Zvýšením informovanosti firem o nástrojích
- Převzetím koordinační role mezi hlavními aktéry
- Optimalizací vzdělávací soustavy
- Legislativní iniciativou
- Rozvojem technické infrastruktury

Tabulka č. 6: Počet ekonomických subjektů v Ústeckém kraji

podnikatel (FO) a osoba nezapsaná v OR	117 000
samostatně hospodařící rolníci	5 427
svobodné podnikání (auditoři, notáři atd.)	8 961
s. r. o.	12 238
a. s.	764
družstva	415
státní podnik	62
zahraniční osoby	5 978

Zdroj: Statistický bulletin 2006

V ÚK bylo v roce 2006 zaregistrováno 166 219 ekonomických subjektů. Z hlediska právní formy připadal největší počet na podnikatele typu fyzická osoba nezapsaná v obchodním rejstříku – více než 117 tis. subjektů, tj. 70,7 % z celkového počtu, dále bylo registrováno

5 427 samostatně hospodařících rolníků (3,3 %), 8 961 osob ve svobodném povolání (jsou to fyzické osoby - podnikatelé, kteří jsou členy vybraných profesních komor, např. notáři) (5,4 %), 12 238 společností s ručením omezeným (7,4 %), 764 akciových společností (0,5 %), 415 družstev (0,2 %), 62 státních podniků a 5 978 zahraničních osob (3,6 %).

3. 3 Organizovanost podnikatelského prostředí v ÚK

V Ústeckém kraji působí 7 okresních hospodářských komor a 5 okresních agrárních komor, které jsou zřízeny ze zákona. Tyto komory společně založily krajskou hospodářskou a krajskou agrární komoru, které jsou hlavními partnery pro krajskou samosprávu v hospodářských záležitostech.

Krajská hospodářská komora (dále KHK ÚK) v tomto kraji sdružuje 860 podnikatelů jak z řad velkých firem, zahraničních investorů, tak i drobných živnostníků, které zaměstnávají cca dvě třetiny z celkového počtu zaměstnanců pracujících v soukromé sféře regionu. Vedle těchto institucí působí v kraji ještě desítky dalších profesních sdruženích, které částečně přispívají k rozvoji podnikatelského prostředí.

Ústecký kraj je svou ekonomickou a hospodářskou základnou a dalším rozvojovým potenciálem lákavým cílem pro vstup zahraničních investorů. Ti jsou podporováni při realizaci svých investičních záměrů českou vládou (daňové prázdny, bezcelní dovoz, granty a nová pracovní místa, školení či rekvalifikace, atd.) a regionálními institucemi (poskytnutí investičně připravených území za symbolickou cenu, granty na nová pracovní místa, rekvalifikace, atd.). Stát nabízí pro území v rámci tohoto systému pobídky již pro investice od 5 mil. USD (v ostatních krajích od 10 mil. USD). Od roku 1990 bylo v kraji investováno velkými investicemi přes agenturu CzechInvest téměř 1,5 miliardy USD, tzn. 1750 USD na 1 obyvatele kraje. To je z republikového hlediska mírně nadprůměrný stav. Do kraje však přišlo i 5 150 menších a malých investorů, kterým nebyly poskytnuty žádné vládní podpory.

Charakteristika podnikatelského prostředí ústeckého kraje zahrnuje řadu faktorů, které ovlivňují místní hospodářské prostředí, a to jak pozitivně, tak negativně.

Mezi **pozitivní** faktory pro rozvoj hospodářství ÚK patří:

- Tradice průmyslové výroby.
- Vysoký počet MSP zapojených do zahraničního obchodu.
- Existence krajských komor (hospodářské a agrární).
- Státní systém investičních pobídek a programů pro rozvoj podnikání se zvýhodněním pro region.
- Možnost iniciace legislativních změn krajem.

Limitujícími faktory pro rozvoj hospodářství ÚK jsou:

- Malý počet malých a zejména středních podniků v ÚK.
- Zastaralé technologie a výrobní prostředí.
- Nedostatečný zájem o sdružování a vytváření organizací ze strany podnikatelské veřejnosti - nízká úroveň spolupráce MSP.
- Přímé zahraniční investice nejsou dosud optimálně využívány potenciálními regionálními subdodavateli.
- Nepřehlednost legislativy a malá stabilita zákonů (časté novelizace).

Je proto věnována velká snaha vytváření podmínek pro investory, kteří svými podnikatelskými záměry a ekologicky šetrnou výrobou pomohou obohatit sortimentní skladbu výroby v severních Čechách. Velkou příležitostí jsou rekultivace vytěžených území, kterých je od Ústecka až po Chomutovsko několik.

Zásadním řešením revitalizace starých průmyslových regionů je rozvoj podnikatelských aktivit. Vyžaduje soustředěné působení vnitřních sil i podporu ze strany státu. Důležitým předpokladem strukturálních i dalších přeměn je oživení malého a středního podnikání včetně příhraniční a přeshraniční spolupráce.

3. 4 Rozvoj podnikatelských aktivit vytvořením průmyslové zóny na severu Čech

Jak již bylo výše uvedeno, podmínkou pro revitalizaci starých průmyslových regionů je rozvoj podnikatelských aktivit. Mezi tyto aktivity se řadí také podnikání v průmyslových zónách. Průmyslové zóny jsou významné a perspektivní plochy, eventuálně plochy spolu s objekty, které jsou po všech stránkách připraveny k zahájení investičních projektů. ÚK podporuje přípravu těchto zón, jejich dokumentaci a eventuálně výstavbu infrastruktury a hledá pro tyto zóny za velmi výhodných podmínek vhodné investory.

Vznikající průmyslové zóny jsou budovány s **cílem** vytvářet určité příznivé a tvůrčí prostředí pro podnikatele a další instituce, které s nimi spolupracují. Tyto zóny nejsou určeny pouze začínajícím podnikatelům, ale slouží i k přilákání již zkušených investorů včetně zahraničních. Ve vyspělých zemích průmyslové zóny nesoustřeďují na jedné ploše pouze výrobní podniky, jak je tomu v ČR, ale rovněž další spolupracující zařízení. Spolupráce mezi nimi přináší oboustranný užitek a úzké spojení teorie s praxí. Profil průmyslové zóny tak nemá charakter jenom vědeckého centra nebo technologického centra či podnikatelského, ale obvykle soustřeďuje na území průmyslové zóny všechny tyto aktivity, i když jejich konkrétní podíl může být v jednotlivých zónách odlišný.⁶

Vybudování průmyslové zóny je nutno rozdělit do jednotlivých etap, ve kterých budou postupně probíhat stavební práce. Jako stěžejní si můžeme určit dvě etapy, a to přípravnou a vlastní realizaci a dokončení.

- Přípravná fáze obsahuje vybudování technické infrastruktury (dopravní dostupnost, telekomunikační sítě, energie apod.) a sociální infrastruktury (byty, obchodní síť, kultura, sport, lázně, zábavný park, rekreační oblasti a jiná zařízení).
- Vlastní realizace a dokončení zahrnuje vybudování průmyslové zóny.

V první fázi se může jednat o vykupování veřejnými státními zařízeními poškozených území a budov. Vykoupená území se mohou po následné rekultivaci prodat například formou půjčky, která se může splácet až se pro kupující stane zóna ziskovou, soukromým

⁶ Veřejná správa. *Vytváření průmyslových zón*. [online]. [cit. 01 /2005]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/vs/0501/pril4_info.html />

osobám (podnikům) nebo obcím a sdružením obcí, jež jsou zakladateli průmyslových zón. Nákup těchto rekultivovaných území se stávají příležitostí pro obce a jejich sdružení. Dalším zhodnocením budov a následným pronájmem tuzemským i zahraničním investorům se nabízí příjem finančních prostředků. Klíčový, je správný výběr investorů na základě socioekonomického profilu obyvatelstva, jeho pracovních schopností a možností adaptace a rekvalifikace.

Značné problémy s rekvalifikací pracovníků mají stále častěji staré průmyslové regiony, zejména v severních Čechách. Jedná se o Ústecký kraj. V minulosti pracovala většina místních obyvatel v hornictví při těžbě uhlí, a proto je dnes pro ně tak obtížné se rekvalifikovat na jiné progresivní obory. Dnes se otevírají a rozvíjejí odvětví, orientovaná na výrobu stavebních materiálů, skleněných izolací, dieselových motorů. Automobilový průmysl se prudce rozvíjí. Těmto technologickým změnám a nové výrobní orientaci je nutno přizpůsobit a adaptovat pracovníky.

Východiskem jsou socioekonomické studie profilu obyvatelstva, které se stávají součástí restrukturalizace celého regionu. Ze studií vyplývá, že výhodou je, že populace je zvyklá pracovat ve směnných provozech, ale o to méně ochotná za prací cestovat. Při vytváření průmyslové zóny tedy musíme zohlednit dopravní dostupnost zaměstnanců. Přesto, zde existuje problém, nedostatek kvalifikovaných pracovníků. Je nutné, aby se na rekvalifikaci pracovních sil podílely obchodní či průmyslové komory a úřady práce, tak i školský systém na úrovni středního školství, učňovského i vysokoškolského.

Svou roli v získávání významných investorů do průmyslových zón, sehrává také „propagace“. Posláním propagace je přilákání tuzemských i zahraničních investorů. Je tedy nutné, aby města a regiony byly aktivní a vytvářely nabídku, která bude odpovídat poptávce určitých cílových skupin, jen takto může město uspět v konkurenčním boji měst o investory. Všechny průmyslové zóny v oblasti Ústeckého kraje, by měly mít jednotný způsob úpravy propagačních materiálů, pro přehlednost a jednoduchost provádění případných komparací. Tyto propagační materiály by měly být určeny cílovým skupinám, tj. katalogy průmyslových zón pro investory. Zpracování těchto materiálů je úkolem odborných útvarů v rámci kraje, (v ÚK je to odbor průmyslové zóny Triangle se sídlem na krajském úřadě), jelikož je vlastníkem průmyslové zóny Ústecký kraj. Mezi možností

prezentace zpracovaných materiálů pro cílové skupiny patří prezentace probíhající přímou formou přednášek, konferenčních vystoupení, promítáním filmů a účastí na výstavách. Hlavními nástroji propagace jsou pak noviny, časopisy, rádio, televize, internet a webové stránky.

Propagační materiály jednotlivých zón pro případné zájemce uvádějí následující data, většinou také v anglickém jazyce.

Technické informace:

- lokalizace,
- velikost plochy, z toho již obsazené a volné plochy,
- topografie (například sklon),
- charakteristika okolního prostředí,
- složení půdy, podloží.

Spojení:

- hlavní dálniční spoje, návaznosti, vzdálenost k dálnicím a větším městům v km,
- železniční spojení,
- letecké spoje, vzdálenost hlavních letišť

Zařízení a sítě:

- místní cesty, šíře, cesty uvnitř zóny,
- železniční přípojky, možnost připojení,
- dodávka plynu, vody, kanalizace (včetně technických parametrů),
- telekomunikace

Sociální, kulturní a zábavná zařízení:

- zábava - sportovní zařízení, hotely,
- možnosti vzdělávání - v zónách jsou přímo usazeny učňovská zařízení a střední odborné školy (profesní kvalifikaci lze získat jako součást firemního programu vzdělávání, účastní se na něm i místní firmy).

Velká pozornost, je v ÚK věnována investiční výstavbě v bývalém prostoru žateckého letiště na průmyslovou zónu Triangle. Jde o náročný úkol, který se netýká pouze přeměny silně zanedbaného kusu hlíny, ale jde o vybudování strategického území v pravém slova smyslu. V nově vznikající průmyslové zóně se soustřeďují skutečně významní investoři, jakými jsou společnosti IPS Alpha a Hitachi. Jde o významné, vlivné a strategické investory světového renomé. Jejich aktivity přinesou kraji mnoho změn, na prvním místě **snížení nezaměstnanosti** v bývalých okresech Most, Chomutov a Louny.

V první polovině 90. let 20. století byla na žateckém vojenském letišti ukončena činnost vojenského letectva Armády České republiky (AČR). Areál letiště nebyl od té doby využíván a postupně chátral. Z prostředků státního rozpočtu a organizačních složek Ministerstva obrany ČR byly uvolňovány minimální finanční prostředky sloužící jen k ostraze areálu a základní údržbě. Vzhledem k této situaci AČR rozhodla v roce 1997 o trvalém uvolnění areálu letiště mimo resort obrany tak, aby mohl být využíván pro civilní účely. Dne 24. 4. 2002 schválilo Zastupitelstvo Ústeckého kraje záměr nabytí areálu bývalého vojenského letiště Žatec z majetku AČR do majetku Ústeckého kraje formou bezúplatného převodu ve věci veřejného zájmu pro vybudování strategické průmyslové zóny. Dne 29. 5. 2002 vláda ve svém usnesení „Zabezpečení investiční přípravy průmyslových zón regionů Severozápad a Moravskoslezsko“ podpořila další přípravu strategické průmyslové zóny na území bývalého žateckého letiště. V závislosti na těchto rozhodnutích došlo ke změně územních plánů dotčených obcí a byla zahájena příprava průmyslové zóny ve spolupráci s vládní Agenturou pro podporu podnikání a investic CzechInvest Praha.⁷

Území, kde působila armáda, neslo veškeré znaky po její činnosti. Proto bylo velmi důležité tento problém řešit prioritně. Protože, šlo o tzv. instituci státu, největší část finančních nákladů převzal na svá bedra stát. Jednalo se hlavně o odstranění starých zátěží.

⁷ Ústecký kraj. *Průmyslové zóny*. [online]. [cit. 01./2008]. Dostupné z: < http://www.kr-ustecky.cz/soubory/450018/prumyslove_zony_uvodni_slovo.pdf >

3. 5 Budování strategické průmyslové zóny Triangle

Strategická průmyslová zóna Triangle se připravovala a stále připravuje ve **dvou etapách**:

První etapu můžeme nazvat "od brownfieldu k greenfieldu". Pod pojem brownfields řadíme areály dříve využívané pro průmyslové, dopravní, vojenské, administrativní a jiné účely. Pojmem Greenfields označujeme pozemky a volné plochy určené ke komerční nebo průmyslové zástavbě, čili výstavba na „zelené louce“.

První etapa:

V letech 2002 až 2006 probíhaly v této oblasti demolice nepotřebných objektů a sanace a dekontaminace ploch po Armádě ČR. Téměř 300 stavebních objektů bylo odstraněno a vyčištěno asi 120 000 m³ kontaminovaných zemin nad hladinou podzemní vody. Součástí prací byla i dekontaminace zemin pod hladinou podzemní vody a dekontaminace vlastní podzemní vody, odbourávající ropné látky přímo v podzemní vodě v kombinaci s čištěním podzemní vody.

Náklady této etapy představují obrovskou částku, činily celkem cca 443 milionů Kč, z toho 413 milionů pokryla dotace ze státního rozpočtu a 30 milionů korun vložil Ústecký kraj ze svého rozpočtu. Protože však dekontaminace podzemní vody a následný postsanační monitoring budou trvat až do roku 2013, počítá Ústecký kraj, že v letech 2007 až 2013 vynaloží na tyto činnosti ještě dalších 6 milionů Kč z vlastních prostředků.

Druhá etapa:

Cílem druhé etapy přípravy Triangle je vybudovat veškerou potřebnou dopravní a technickou infrastrukturu pro vstupující investory. Vlastní stavební práce byly zahájeny v září a říjnu roku 2006. Projektová příprava a řešení vlastnických vztahů k dotčeným pozemkům však probíhají již od roku 2003.

Stavební práce zahrnují konkrétně čtyři silniční stavby, kterými bude po obvodu centrální části zóny vybudována okružní komunikace napojená ve třech bodech na stávající silniční síť. Její součástí je i vybudování mimoúrovňového křížení s budoucí rychlostní silnicí R7 u obce Bitozeves. Další napojení bude ze silnice I/27 Most - Žatec a ze silnice II/250 Staňkovice - Bitozeves. K příjezdu do zóny Triangle od Chomutova bude využívána

mimoúrovňová křižovatka Vysočany na silnicích I/7 a I/27, kterou zajišťuje Ředitelství silnic a dálnic v rámci staveb na zkapacitnění silnice I/7 na rychlostní komunikaci dálničního typu R7.

Další dopravní stavbou je rekonstrukce vlečky z nádraží Postoloprty do středu zóny Triangle.

Konečně poslední stavbou investovanou Ústeckým krajem je komplex přípojek inženýrských sítí (plyn, voda pitná i užitková, vč. zásobních vodojemů, kanalizace splašková i dešťová, včetně odvedení dešťových vod do Chomutovky a Ohře. Všechny tyto sítě budou rozvedeny po obvodu zóny tak, aby v budoucnu bylo možno předávat investorům napojovací místa prakticky bezprostředně u hranic jejich pozemků.

Náklady druhé etapy přípravy průmyslové zóny představuje částku 2 028 972 000 korun. Stát se na tomto objemu bude podílet maximálně do výše 1 529 000 000 korun, tedy zhruba 75% celkových nákladů. Takřka půl miliardy bude hradit kraj, částečně ze svých rozpočtových prostředků, částečně z prodeje připravených pozemků konečným investorům, kteří v zóně Triangle vybudují své nové závody.

Od roku 2003 do konce roku 2006 již vložil Ústecký kraj do přípravy zhruba 150 milionů korun a v roce 2007 pokryl z vlastních zdrojů (resp. i již realizovaných prodejů pozemků) objem ve výši dalších cca 140 milionů.

Zdroje finančních prostředků

Kraj čerpal vlastní prostředky jak z vlastního rozpočtu, tak částečně zapojil již i výnos z prodeje pozemků japonským investorům IPS Alpha Technology Europe, s.r.o a Hitachi Home Electronics (Czech), s.r.o. Už v roce 2002 přijalo zastupitelstvo kraje usnesení, podle kterého v letech 2002 až 2005 vloží do přípravy zóny 45 mil. Kč ročně a následně veškerý výnos z prodeje připravených pozemků zóny využije pro budování technické a dopravní infrastruktury. Vzhledem ke zpoždění přípravy zóny způsobené postupným ukončením nadějných jednání se zájemci z automobilového průmyslu (konsorcium Peugeot-Citroën a Hyundai-Kia) v letech 2003 a 2004, byly zmíněné finanční objemy čerpány pomaleji, avšak jejich celkový objem 180 mil. Kč z vlastních zdrojů kraje byl v

roce 2007 splněn. Zbývající prostředky poskytl stát prostřednictvím programů na podporu průmyslových zón, resp. na podporu podnikatelských nemovitostí a infrastruktury.⁸

Budování průmyslové zóny Triangle na pomezí mosteckého, chomutovského a žateckého okresu je značným řešením vysoké nezaměstnanosti v tomto kraji. V budoucnu má poskytnout až 13 000 pracovních míst. Mostecko nadále vede celostátní žebříčky nezaměstnanosti (cca 20%), protože posunout postižené okresy na únosnou úroveň je práce na desetiletí. Kraj ožije, bude-li pokračovat v podpoře vzniku průmyslových zón, které přinesou práci tisícům lidí, ale je potřeba se na to dobře připravit.

V podporování vzniku průmyslových zón můžeme spatřit určité **výhody pro město** na straně jedné a **podnikatele** na straně druhé.

Koncentrace podniků v jednom místě pro podnikatele usnadňuje jejich vzájemnou kooperaci (tedy obchod), zároveň město soustředí průmyslovou aktivitu mimo obytné území, což vyhovuje občanům. Zákazník nebude muset například objíždět 10 různých autoservisů po celém městě, ale najde většinu na jednom místě a má tak i větší výběr. V městech bude také méně hluku a prašnosti.

Mediální a politické kampaně většinou budí představu průmyslových zón jako míst obřích zahraničních investic. Mohou být ale také **útočištěm i malých a středních podniků**. V našich současných podmínkách je jako první možnost zapojit malé a střední podniky a živnostníky v oblasti služeb. Například při již realizované zóně Triangl by bylo možné projednat a realizovat podobný projekt. V této průmyslové zóně vzniká značné množství pracovních míst přímo ve velkých firmách a tito zaměstnanci budou potřebovat jistě různé služby jako jsou služby stravovací, ubytovací a jiné.

Aktivitu těchto firem lze jen přivítat, protože přinášejí potřebné podnikatelské zóny nejen pro malé a střední podniky, ale pomáhají obcím realizovat rozvojové plány a záměry, které by patrně jinak, především z důvodů finančních, zůstaly jenom na papíře.

⁸ Czech properties. *Průmyslová zóna Triangle*. [online]. [cit. 03 /2007]. Dostupné z: <<http://czech-properties.cz/reality/prumyslova-zona-triangle-tvar-se-meni-rychle-a1471>>

4 Další možnosti rozvoje starých průmyslových regionů na severu Čech

4.1 Rekultivace „měsíční krajiny“ na severu Čech

Severní Čechy lidé podvědomě spojují s uhlím, energetikou a chemickým průmyslem. Představu o průmyslovém a energetickém severu doplňuje devastovaná krajina. Šedý obraz představivosti dotvářejí tisíce nezaměstnaných. Problémy kraje mohou zčásti být i jeho výhodou. Výhoda kraje částečně spočívá v existenci dlouhodobých problémů, díky kterým získává nejvyšší finanční podpory z celé ČR. Před rokem například dostaly Severozápadní Čechy 15 miliard korun ze státního rozpočtu na zahlazování následků ekologických škod vzniklých z dobývání nerostných surovin a z rozšiřování energetiky. Do Podkrušnohoří míří finanční zdroje také ze zahraničí. Úřady práce v kraji spatřují v intenzivní rekultivaci krajiny velké šance pro vytvoření nových pracovních míst.

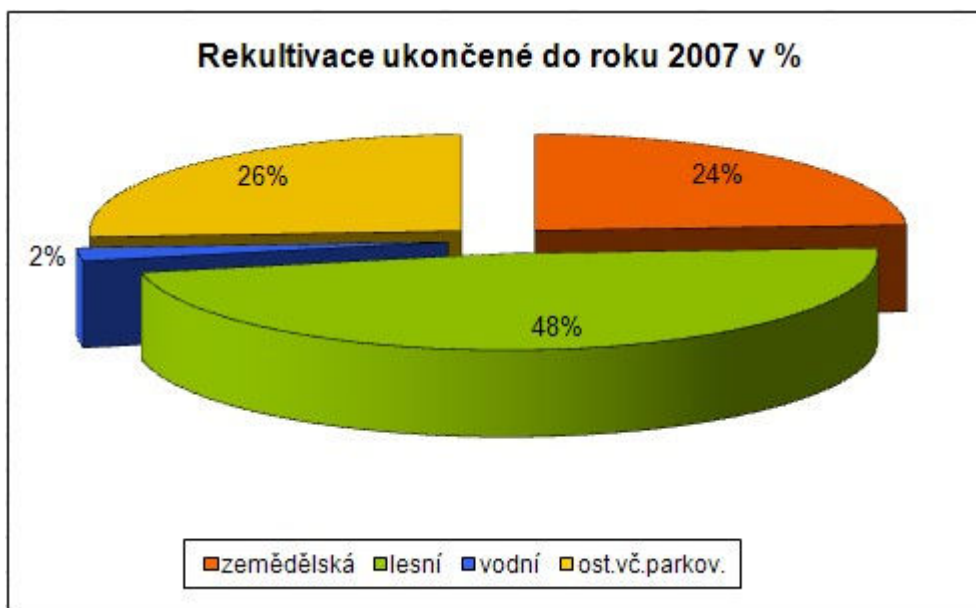
Měsíční krajina, která po desetiletí vznikala na Mostecku, Chomutovsku, Teplicku a Ústecku jako následek bezuzdného drancování přírody, zvolna dostává přívětivější podobu.

Každá společnost těžící uhlí musí pečovat o vytěžené území. Tato povinnost vyplývá ze zákona o revitalizaci životního prostředí po těžbě. Přestože má každá těžební společnost tuto povinnost danou zákonem, může být daná norma plněna i nad rámec legislativních předpisů. Záleží tedy na těžební společnosti, zda se rozhodne, že bude revitalizaci životního prostředí považovat pouze jako splnění povinnosti určenou zákonem, nebo zda přistoupí k této otázce zodpovědněji. Rekultivaci pak může realizovat velmi moderním způsobem. Kromě tradičních rekultivačních postupů, jimiž jsou zemědělská či lesnická rekultivace, mohou společnosti ve vhodných případech podporovat spontánně vznikající vegetace, její doladování a posilování, zejména dosadbou původních druhů rostlin. Dále mohou pečovat o vytěžená území také modernizací a zavedením nových technologií, které budou šetrnější k životnímu prostředí. V současné době většina těžebních společností zavádí péči o vytěžené území přímo do své strategie. Rekultivace jsou chápány společnostmi jako tvorba nové krajiny se všemi nově vznikajícími ekologickými funkcemi a hlavně jako návrat krajiny lidem v podobě nových zemědělských pozemků a lesů, vodních ploch, toků

a řady dalších kultur s rekreační funkcí. Tímto se cíleně snaží přispět ke změně společenského vnímání těžební činnosti.

Nejvíce rekultivací se provádí na Mostecku, které patří mezi nejpostiženější území po ukončení těžebních prací. Tyto rekultivace zde provádí většinou největší hnědouhelná společnost v České republice Severočeské doly a.s.

Graf č. 1: Rekultivace ukončené do roku 2007

Pramen: Mostecká uhelná a.s. Most

Severočeské doly dokončily rekultivace na více než tisíci hektarech a Mostecká uhelná společnost (MUS) na zhruba pěti tisících hektarech. Zbytkové jámy po uhelné těžbě se již na některých místech změnilly v nová jezera s rekreačním charakterem. K největším bude patřit jezero ve zbytkové jámě lomu ČSA (MUS) s předpokládanou plochou 1259 hektarů a jezero v lomu Bílina (SD) s 1145 hektary.⁹

⁹ Moderní obec. *Kraje vědí, co mohou očekávat od EU*. [online]. [cit. 06 /2005]. Dostupné z: <http://moderniobec.ihned.cz/1-10002840-16313430-C00000_detail-fd>

4. 2 Vodní rekultivace v Podkrušnohorské pánvi

Jedna z možností, která řeší problematiku zdevastované krajiny povrchovou těžbou v podkrušnohorské pánvi, je vodní rekultivace. Vodní plochy významně podporují vznik biocenter, zlepšují a stabilizují klimatické poměry v místě samém i nejbližším okolí. Zároveň slouží pro sportovně rekreační účely, sportovní rybaření, i jako objekty pro rozvoj malého a středního podnikání.

Mostecká uhelná společnost tímto způsobem navrátila do užívání řadu ploch, které byly v minulosti postiženy těžbou a to jak hlubinnou, tak povrchovou. Mezi významné rekultivace tohoto typu patří například vybudovaná vodní nádrž Vrbenský, ale i řada vodních ploch, které vznikly přírodním nahromaděním vod v rámci výsypkového hospodářství. Voda v rekultivacích je významnou složkou a její využití v rámci obnovy krajiny je nezastupitelné. Významnou úlohu by tato jezera v budoucnu mohla sehrát jako nádrže zachycující vodu, která může být využívána pro zemědělství, průmysl, ale i pro občany, a to jako užitková případně jako pitná voda.

Na severu Čech postupně vznikají obrovské rekreační zóny se spoustou jezer. Příkladem nově vznikajícího jezera je jezero Most, které se nachází mezi litvínovskou chemičkou a mosteckým sídlištěm, v důlní jámě bývalého hnědouhelného lomu **Most-Ležáky**. Po naplnění, které bude trvat zhruba tři roky, z nejhlubšího místa lomu o sedmdesát metrů, bude vodní plocha se 311 hektary větší než známé Máchovo jezero. V místě jeho budoucích břehů, kam se dnes člověk dostane jen se speciálním povolením, má vyrůst sbírka cizích jehličnatých i listnatých dřevin. Na nově vybudované vodní ploše by se mohla provozovat celá řada atraktivních vodních sportů (např. jachtařství, windsurfing, vodní skútry, vodní lyžování, veslování). Rovněž by nemělo být zapomínáno na individuální bydlení, které se stane v těchto místech velmi atraktivní. Posledním záměrem města je vybudovat v místě zbouraného starého Mostu krušnohorský legoland - zmenšenina historického města, které se stane navštěvovanou atrakcí nejen dětmi, ale i dospělými.

V případě jezera Most se jedná o dosud největší zatopení lokality. Vedení města má sice všechny potřebné studie, ale praktické zkušenosti s tak velkou lokalitou nejsou ani v zahraničí.

Podle zpracovaných odhadů města, by měla celá akce stát minimálně 1,5 miliardy korun. Proč se však musí vynakládat tak obrovské sumy?

Například v jezeře **Barbora** po lomu Dukla v **Teplicích** se dnes lidé koupou, jezdí na skútrech slouží také jako výcvikové středisko potápěčů. Toto jezero vzniklo samovolně - už v osmdesátých letech ho zaplavila voda.

To v případě Ležáků bohužel není možné. Důvodem je to, že tato plocha je mnohonásobně větší. Sama o sobě by se nezatopila a její břehy nejsou po obvodu dostatečně pevné, takže by zde hrozilo neustálé nebezpečí sesuvu okolních svahů. I když původní záměry města směřovaly k myšlence na zasypání lomu vyvezenou horninou (ta stačila za dobu fungování lomu zabrat místo mezi dvěma kopci vzdálenými dva kilometry a vytvořit desítky metrů vysokou a stovky metrů širokou haldu), zatopení vodou se ukázalo jako levnější a navíc se jeví i pro životní prostředí jako nejvhodnější způsob rekultivace postižené oblasti.

Kvůli tomu, že v Podkrušnohoří za posledních čtyři sta let vzniklo kolem tisícovky hlubinných šachet, vyskytl se zde problém se spodní vodou. Příkladem je zaniklý důl Koh-I-Noor , ze kterého je nutné stále odčerpávat spodní vodu, protože by jinak zatopila okolní lomy Armáda a Bílina. Velkou nevýhodou odčerpané vody je nemožnost jejího použití na zatopení jezera, kvůli svému složení. Proto se odčerpávání podzemní vody stává neustále nákladnějším. V současnosti jsou tyto náklady hrazeny ze státního rozpočtu. I když v roce 2002 schválila vláda 15 miliard korun na odstranění následků těžby, tak při postupném uvolňování peněz do postižených oblastí se jeví tyto finanční prostředky nedostačujícími.

Druhým příkladem vodní rekultivace je **lom Chabařovice** u Ústí nad Labem. Zde vzniká jezero o rozloze 250 hektarů, které bude sloužit sportu a rekreaci. Jeho napouštění však trvá déle, už od roku 2001, a potrvá ještě další čtyři roky.

V jezero se po vytěžení změní také například tušimické doly na **Chomutovsku**. Vznikne zde jezero **Libouš**, které bude až dvaadvacet metrů hluboké a asi o dvě třetiny menší než nedaleká Nechranická přehrada. Zdrojem napouštění jezera bude voda z řeky Ohře a to Podkrušnohorským přivaděčem. Napouštění potrvá nejméně tři roky, protože objem vodního díla počítá s 248 milióny kubíků vody.

Okolí jezera se změní v rekreační oblast, kde např. vyroste rozhledna u Málkova, zóna Čachovice a síť cyklostezek. Po rekultivaci budou následovat úprava výsypek, které se zalesní nebo je pokryjí louky.

Vodní rekultivace budou stále častěji řešením pro rekultivaci krajiny, zdevastované povrchovou těžbou.

Za dobu posledních deseti let bylo po provedených sanačních a rekultivačních pracích navráceno do trvalého užívání 2 374 hektarů ploch, na kterých byly vytvořeny za téměř 3 miliardy korun nové lesy, louky, pole, vodní plochy či jiná území. Problém tedy není v rekultivaci těžbou poškozených ploch, ale v následném využití těchto území.

4. 3 Využití průmyslové tradice regionu v oblasti cestovního ruchu

Další možností rozvoje starých průmyslových oblastí, je využití průmyslové tradice regionu v oblasti cestovním ruchu. Prvním příkladem může být **vytvoření zóny technických památek v Mostě**. Situování hornického skanzenu, který by měl charakterizovat počátky, vývoj a útlum těžeb hnědého uhlí a jeho užití v ČR, lze považovat Mostecko za oprávněné. V této souvislosti je třeba připomenout, že hnědouhelná pánev severozápadních Čech je dnes jedinou těžební oblastí České republiky, kde podobné zařízení neexistuje.

Mostecký skanzen technických památek hornictví a chemie není koncipován jako „běžné“ muzeum, ale jako území, v němž lze dokumentovat vliv hornictví a průmyslu vůbec na přírodu a ekonomiku regionu a i reálné možnosti navrácení negativně poznamenané krajiny původním či zcela novým účelům a jejich využití pro potřeby příštích generací.

Koncepce postupného vytvoření skanzenu je rozvržena do šesti etap:

1. etapa - hlubinné dobývání hnědého uhlí včetně úvodní expozice, která bude charakterizovat obecně přírodně geologické a báňsko-technické podmínky těžby v sokolovska a severočeské hnědouhelné pánvi a proměny regionu severozápadních Čech ve vztahu k rozvíjející se těžbě
2. etapa - zvyky, obyčeje, tradice hornického stavu a vývoj životního stylu v oblasti Podkrušnohoří
3. etapa - rudné dolování v Krušných horách
4. etapa - lomové dobývání hnědého uhlí v podkrušnohorských pánvích včetně úpravy uhlí tříděním, praním, drcením a briketováním a jeho užití (chemie, komunální sféra, elektroenergetika a centrální teplárenství)
5. etapa - devastace krajiny důlní činností, obnova rekultivací včetně sanace zbytkových jam velkolomů a technické využití rekultivovaných ploch
6. etapa - chemické zpracování uhlí a ropy

Projekt prezentace vývoje hornictví na Mostecku počítá v šesti postupných etapách s investicí zhruba 400 milionů korun. Z toho 163 milionů představují náklady na vybudování hornického skanzenu. Jeho základem budou unikátní objekty a těžní věž bývalého hlubinného dolu Julius III, který byl otevřen za Rakouska-Uherska. Projekt, jehož součástí je i vybudování nové přístupové komunikace k objektu budoucího skanzenu, by mohl přinést až 57 nových pracovních míst.¹⁰

¹⁰ Spolek severočeských havířů. *Mostecký skanzen technických památek hornictví a chemie*. [online]. [12 / .2005] Dostupné z: <<http://www.diamo.cz/hpvt/2001/sekce/tradice/23/T23.htm>>

4. 4 Rozvoje regionu prostřednictvím lesní rekultivace

Při zahlazování hornické činnosti (rekultivaci) vzniklo množství rekultivovaných ploch tzv. zemědělské rekultivace. Tyto plochy se v důsledku nedobré situace v zemědělství nedaří uplatnit v zemědělské prvovýrobě. Reálné se jeví tyto plochy začlenit do biologického systému s tím, že budou využity jednak pro vzdělávací, rekreační a sportovní aktivity.

Průběh lesní rekultivace můžeme opět rozdělit do dvou etap.

První etapa:

- První etapa samotné rekultivace by zahrnovala technickou rekultivaci, kterou tvoří terénní úpravy (úprava svahů a plošin).
- Po ukončení by následovala lesnická rekultivace, čili vysázení jednotlivých dřevin jako například smrk ztepilý, modřín opadavý, borovice lesní apod.
- Upravené území by sloužilo pro rekreační a sportovní využití, příkladem je realizace jamkového golfového hřiště.

Druhá etapa:

- V druhé etapě by vznikla obora a výměře cca 60 ha, která by byla řešena lesnickou a zemědělskou rekultivací. V oboře by měla být převážně dančí a mufloní zvěř, přispívající k bližšímu poznávání těchto zvířat široké veřejnosti. Součástí obory se stanou různá myslivecká zařízení jako např. krmítka pro zvěř.
- Dále vznikne na ploše cca 40 ha lesopark jehož součástí bude sbírka cizích jehličnatých i listnatých dřevin s informacemi o vysázených druzích dřevin, geologická stezka, která bude obsahovat několik stanovišť s různými exponáty.
- Následovat může vybudování biocentra, ve kterém bude uplatněn princip vyššího druhového zastoupení, bludiště z keřů a různé typy altánů sloužící pro odpočinek. Rovněž zde mohou být umístěny fitness prvky sloužící k posilování tělesné kondice ve zdravém lesním prostředí.
- Součástí pěších tras mohou být také cyklostezky, které přivedou návštěvníky do míst se zajímavými výhledy, u kterých budou k dispozici informační tabule a odpočívadla.

Realizací tohoto záměru dojde k rekultivaci krajiny, ale také k rozšíření nabídky rekreačních, sportovních a naučných zařízení v regionu. V neposlední řadě budou vytvořeny nové pracovní příležitosti, ať už při samotné výstavbě, tak i následně v oboru služeb pro volný čas. Dalším přínosem je i zvýšení atraktivity regionu v oblasti turistiky a cestovního ruchu, tedy v oborech, které by mohly být budoucností regionu.

4. 5 Vybudování sportovního a rekreačního centra v Mosteckém regionu

Tento projekt představuje zjednodušenou formu možnosti investice v Mosteckém regionu. Hlavní úlohou projektu je vyřešení otázky co s zrekultivovanými plochami a jak je ekonomicky vhodně využít. Zvolené řešení bere ohledy také na obyvatele tohoto regionu, proto byl tento projekt diskutován nejen s experty, ale také s obyvateli.

Cíle tohoto projektu jsou dva. Prvním cílem je vybudování vyhledávaného sportovního a rekreačního centra a finanční návratnost investice do 15 let, druhým cílem je vytvoření několika desítek pracovních míst v různých odvětvích jak v průběhu stavby, tak i následným provozem rekreačně sportovního centra.

Průběh budování centra je možné rozdělit do několika dílčích, vzájemně propojených kroků.

Dílčí cíle:

- Vytipování vhodné lokality
- Vykoupení zvolených pozemků
- Zajištění a rozvod inženýrských sítí
- Vybudování vhodné infrastruktury pro výstavbu
- Výstavba hotelového komplexu
- Zároveň ve stejném období bude probíhat výstavba sportovního zázemí
- Úprava přílehlých lesních cest na cyklotrasy a běžkařské trasy
- Obsazení jednotlivých pracovních pozic zaměstnanci
- Uzavření spolupráce s jednotlivými středními odbornými učiteli
- Propagace

Výběr lokality a architektonický návrh celého komplexu provede ateliér, který bude zajištěn na základě výběrového řízení. Podmínkou účasti ve výběrovém řízení bylo zpracování časového harmonogramu výstavby a vytvoření plánu nákladů a výdajů. Na základě splněných podmínek byl vybrán vítězný ateliér. Na vítěze výběrového řízení budou delegovány veškeré pravomoci týkající se samotné výstavby centra.

Právní stránku odkupu pozemků zajistí vybraná advokátní kancelář.

Úpravu přilehlých lesních cest na cyklotrasy a běžkařské trasy provede firma, vybraná na základě konkurzu, kde podmínkami projektu je zachování co největšího množství původní krajiny a suma realizace bude 1000 000 Kč.

Přípravu a průběh propagace bude zajišťovat profesionální reklamní agentura . Investice do počáteční propagace budou činit 4 000 000 Kč.

Maximální možné finanční náklady:

Na celý projekt výstavby vyčlenil investor a zároveň zadavatel projektu sumu 345 mil. Kč, včetně pozemků (na celý projekt vyčlenil 350 mil. Kč). A zároveň si přeje, aby celý komplex byl hotoven do 365 dní od zadání projektu vítěznému ateliéru.

Přínos realizace projektu:

Hlavním přínosem je vytvoření fungujícího sportovně rekreačního centra, které bude schopno navrátit vložené investice do 15 let a svému realizátorovi poskytne i nadále finanční zisk. Dalším možným přínosem je i vytvoření zázemí pro sportovní oddíly z regionu, popř. celé republiky. Dále pak vytvoření nových pracovních míst, tím pádem snížení nezaměstnanosti v regionu. Vytvoření možností pro vzdělávání studentů v oborech gastronomie, hotelnictví a zdravotnictví. Lze očekávat zvýšení turistického ruchu v regionu, což zvýší tržby místním podnikatelům, následně prohloubení služeb a tím zvýšení životní úrovně obyvatel v regionu.

Realizace projektu představuje velké investiční náklady, ovšem žádný podobný areál v okolí nefunguje, a tak se dá očekávat veliký zájem o centrum tohoto typu, ať už od různých sportovních klubů v severočeském regionu, tak i od obyvatel.

Z hlediska obsazení pracovních pozic se na Mostecku dá očekávat bezproblémový průchod, jelikož v kraji panuje dlouhodobá nezaměstnanost, a tak se dá uvažovat i o podpoře projektu v očích veřejnosti, ale i samotného zastupitelstva města Most, popř. okolních měst.

Realizací projektu získá zaměstnaní mnoho lidí z oboru stavebnictví, hotelnictví, gastronomie, lékařství a samozřejmě i z oboru finančnictví. Projekt zabezpečuje i sezónní práce, na které budou najímáni brigádníci, tudíž i poskytnutí pracovního zařazení studentům.

V neposlední řadě lze zmínit, že samotnému investorovi přinese realizace projektu návratnost investice a následný finanční zisk.¹¹

Nejen region Mostecka si velmi dobře začíná uvědomovat, že musí využívat každé příležitosti ve svůj prospěch a vytvořit tak silnou stránku ze stránky slabé. Úspěch či neúspěch může výraznou měrou ovlivnit budoucí meziregionální konkurenceschopnost. Jeden z hlavních důvodů, proč tento projekt vzniká, je dosud oživit upadající prostor a stimulovat jeho rozvoj a vytvořit z něj tzv. „magnet“ pro investice. Tento magnet by měl přitahovat kapitál nejen z oblasti rekreační, ale také perspektivního drobného podnikání.

V posledních letech se postupně stav postižené krajiny těžbou mění. V důsledku cílených rekultivací a postupné revitalizace území dochází k obnově území, funkcí krajiny i půdy, které umožní další harmonický rozvoj území a přispějí ke zlepšení kvality života místních obyvatel. Realita a další vývoj nám ukáže, co možné je a co možné není. Panuje zde přesvědčení o tom, že při dobrém uchopení jedinečných šancí, povede k celkové sociálně-ekonomické revitalizaci Podkrušnohorské pánve. Naplnění pozitivních očekávání chápeme prozatím jako dosud nenaplněný sen, se kterým je třeba pracovat a činit taková rozhodnutí, aby byl naplněn.

¹¹ Prognostika a plánování. *Využití zrekultivovaných ploch*. [online]. [cit. 11 /2006]. Dostupné z: < <http://progplan.webgarden.cz/stratifikace-projektu/planovaci-cast.html> >

Závěr

V této práci jsem chtěla poukázat na rozvoj průmyslových regionů, které se potýkají s problémy podmíněnými nedostatečným rozvojem v minulosti, ale rovněž charakterem staré průmyslové oblasti.

Severočeský region je jedním z nejprůmyslovějších a má bohaté historické tradice. Tradiční těžký průmysl prochází v posledních letech v regionu restrukturalizací, která zapříčinila vysokou nezaměstnanost a tedy dostatek volné, kvalifikované pracovní síly. Z těchto důvodů je sem směřováno velké množství podpor a pobídek. Toho využívají zejména zahraniční investoři. Z toho vyplývá, že se Ústecký kraj neliší podstatně svými podmínkami od zbytku ČR, liší se však strukturou průmyslu a narušeným životním prostředím, které se ale v posledním desetiletí výrazně zlepšilo.

Jak plyne z uvedené SWOT analýzy průmyslové výroby, Česká republika má základní předpoklady proto, aby se stala útočištěm zejména zahraničních investorů. Silnou stránku severočeského regionu spatřujeme v nízkých investičních nákladech v porovnání s vyspělými zeměmi, ve výhodné pozici regionu s přímou vazbou na SRN nebo kvalifikací pracovní síly orientované na průmyslovou výrobu. Objevují se zde ale také slabé stránky, kam můžeme zařadit, nedostatečnou mobilitu pracovní síly, nevyjasněnost majetkových vztahů u nemovitostí využitelných pro průmyslové investory či administrativní technické a časové bariéry při přípravě investičních projektů.

Budoucí vývoj by měl být zaměřen na využití všech předpokladů ať již přírodních nebo uměle vytvořených a eliminaci slabých stránek. Při plánování rozvojových projektů pro region, je třeba dbát na to, aby se opatření a jednotlivé projekty soustředily na využití příležitostí a překonání možných hrozeb, což by mělo být hlavní prioritou také strategie rozvoje regionu. Toto vše bude vyžadovat finanční zdroje a aktivnější úlohu a podporu státu při prosazování cílů ve starém průmyslovém regionu.

Hlavní podporou rozvoje průmyslu je průmyslová politika ČR, různé programy a plány, ze kterých vyplývá, že vláda přebírá spoluodpovědnost za rozvoj průmyslu a podnikání společně s podnikateli a ostatními ekonomickými subjekty. Podnikatelské aktivity hrají

velmi důležitou roli v rozvoji průmyslových regionů. Pro severní Čechy je příznačný nízký počet malých a středních podniků a slabá podnikatelská aktivita ve srovnání s ostatními regiony ČR. Vlivem hospodářských problémů nedošlo ke stabilizaci podnikatelského prostředí, což se odrazilo v nedostatečném vzniku malých a středních firem. Jejich podíl je oproti ostatním krajům ČR podprůměrný.

Opatření pro podporu regionů se zaměřují na podporu malých a středních podniků, která se již stala součástí rozvoje soukromého sektoru a představuje pozitivní faktor dynamiky ekonomického růstu. Zvýšil se také počet regionálních poradních, informačních středisek a center. Rozšířily se a zdokonalily se formy a nástroje financování malých a středních podniků (především v oblasti půjček a záruk). Letitým problémem však je až příliš administrativně pojatý komplikovaný a málo přehledný systém podpor pro malé podnikatele.

Pro zlepšení podnikatelského klimatu v ČR by bylo žádoucí soustředit pozornost na propojení politiky podpor s rozvojovými plány regionů, měst a obcí s tím, že v daleko větší míře bude akcentována ekologie, řešení nezaměstnanosti a možnosti získávání finančních prostředků z fondů Evropské unie. Nutnou podmínkou investování finančních prostředků na revitalizaci poškozených oblastí je setrvalý zájem široké veřejnosti na zlepšování stavu životního prostředí a hlavně dostatečný zájem podnikatelů o využívání regenerovaných průmyslových ploch. Investiční pobídky v regionu jsou důležité zejména z ekonomického hlediska, protože investoři přinášejí do regionu kapitál, který je zdrojem modernizací a zavedením nových technologií, které budou šetrnější k životnímu prostředí. Investoři ČR obecně vnímají jako příznivé prostředí pro investice.

Jak již bylo výše uvedeno, podmínkou pro revitalizaci starých průmyslových regionů je rozvoj podnikatelských aktivit. Proto se v ÚK buduje průmyslová zón Triangle, vytvářející určité příznivé a tvůrčí prostředí pro podnikatele a další instituce, které s nimi spolupracují. Vznik této strategické průmyslové zóny je značným řešením vysoké nezaměstnanosti v tomto kraji. Kraj ožije, bude-li pokračovat v podpoře vzníkání průmyslových zón, které přinesou práci tisícům lidí, ale je potřeba se na to dobře připravit.

Možnosti dalšího rozvoje průmyslových regionů na severu Čech jsou v rekultivaci „měsíční krajiny“ vznikající v důsledku ukončení těžební činnosti. Kromě tradičních

rekultivačních postupů, jimiž je zemědělská rekultivace, je možné ve vhodných případech podporovat spontánně vznikající vegetace, její doladování a posilování, zejména dosadbou původních druhů rostlin. Další možností je vodní rekultivace. Nová vybudovaná vodní plocha by mohla sloužit pro sportovně rekreační účely, sportovní rybaření, můžou zde vyrůst i objekty pro rozvoj malého a středního podnikání.

Jiným příkladem rozvoje regionu je využití průmyslové tradice v oblasti cestovního ruchu, čili vytvoření zóny technických památek.

Rozvoji regionu jistě napomůže také lesnická rekultivace, která zahrnuje kromě vysázení jednotlivých dřevin a keřů, také vznik obory, lesoparků, biocentra či cyklostezek. Cílem této lesnické rekultivace je především rozšíření nabídek naučných zařízení v regionu.

Přínos všech těchto způsobů rekultivace krajiny spatřuji nejen ve vytváření podnikatelských aktivit, ale i ve zvýšení atraktivity regionu v oblasti turistiky a cestovního ruchu, tedy v oborech, které by mohly být budoucností regionu.

V současné době je klíčovým problémem starých průmyslových regionů příliš vysoká nezaměstnanost. Ústecko (zvláště okresy Most, Chomutov a Teplice) patří k oblastem s nejvyšším počtem nezaměstnaných nejen v rámci kraje, ale také v rámci celé země. Stabilizace trhu práce a snížení nezaměstnanosti na přijatelnou míru bude v podmínkách starých průmyslových regionů dlouhodobou záležitostí. Podmínkou je důsledná regionální politika zaměřená na podporu podnikání v regionu s cílem revitalizace regionu včetně řešení nezaměstnanosti.

Seznam literatury

- [1] DVOŘÁČEK, J. Podpora podnikání (průmyslová politika). 1. vyd. Praha: Vysoká škola v Praze, 2003. ISBN 80-245-0502-9.
- [2] PEŠEK, P. Podpora rozvoje problémových regionů a předvstupní pomoc Evropské unie. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2001. ISBN 80-7044-379-0.
- [3] PEŠEK, P. K bariérám a možnostem rozvoje malého a středního podnikání. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2003. ISBN 80-7044-500-9.
- [4] PEŠEK, P. Podpora podnikání při revitalizaci regionů. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1999. ISBN 80-7044-258-1.
- [5] PEŠEK, P. Hledání regionální identity ve starých průmyslových regionech na severu Čech. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1999. ISBN
- [6] VOMÁČKOVÁ, H. (ed.) Revitalizace problémových regionů. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1998. ISBN 80-7044-210-7.
- [7] Revitalizace krajiny postižené těžbou. 1. vyd. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2005. ISBN 80-239-5681-7.

Elektronické prameny

Ústecký kraj. *Rozvoj kraje*. [online]. [cit. 04 /2007]. Dostupné z:
< <http://rozvojkraje.kr-ustecky.cz/vismo5/> >

Fondy EU. *OP průmysl a podnikání*. [online]. [cit. 03 /2006]. Dostupné z:
< <http://www.strukturalni-fondy.cz/oppp/> >

Veřejná správa. *Vytváření průmyslových zón*. [online]. [cit. 01 /2005]. Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/vs/0501/pril4_info.html />

Ústecký kraj. *Průmyslové zóny*. [online]. [cit. 01/.2008]. Dostupné z:
< http://www.kr-ustecky.cz/soubory/450018/prumyslove_zony_uvodni_slovo.pdf >

Czech properties. *Průmyslová zóna Triangle*. [online]. [cit. 03 /2007]. Dostupné z:
<<http://czech-properties.cz/reality/prumyslova-zona-triangle-tvar-se-meni-rychle-a1471>>

Moderní obec. *Kraje vědí, co mohou očekávat od EU*. [online]. [cit. 06 /2005]. Dostupné z:
<http://moderniobec.ihned.cz/1-10002840-16313430-C00000_detail-fd>

Spolek severočeských havířů. *Mostecký skanzen technických památek hornictví a chemie*. [online]. [12 / 2005]. Dostupné z: <http://www.diamo.cz/hpvt/2001/sekce/tradice/23/T23.htm>

Prognostika a plánování. *Využití zrekultivovaných ploch*. [online]. [cit. 11 / 2006]. Dostupné z: <http://progplan.webgarden.cz/stratifikace-projektu/planovaci-cast.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Podíl velikostních skupin na produkčních charakteristikách

Příloha č. 2 - Nejvýznamnější investoři v ÚK

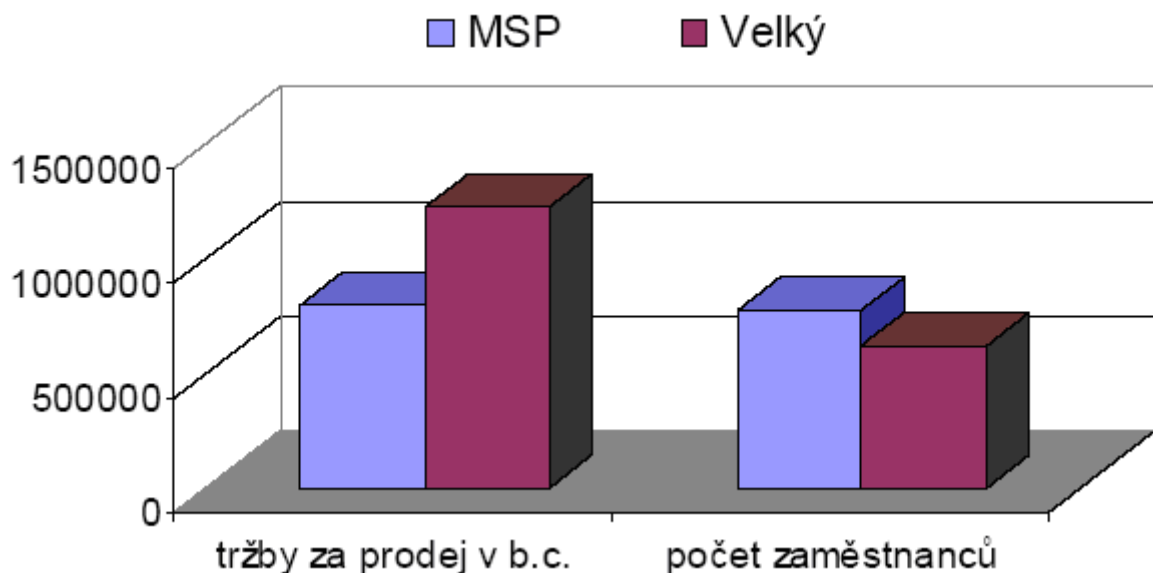
Příloha č. 3 - Severočeská hnědouhelná pánev

Příloha č. 4 - Těžební lokality v severočeské pánvi

Příloha č. 5 - Průmyslové zóny dotované v rámci Programu na podporu rozvoje průmyslových zón

Příloha č. 6 - Prostředky programu regionální spolupráce MUS a dceřiných firem věnované na rozvoj severočeského regionu

Příloha č. 7 - Stav rekultivací v roce 2006 a umístění významných objektů rekultivací

Podíl velikostních skupin na produkčních charakteristikách

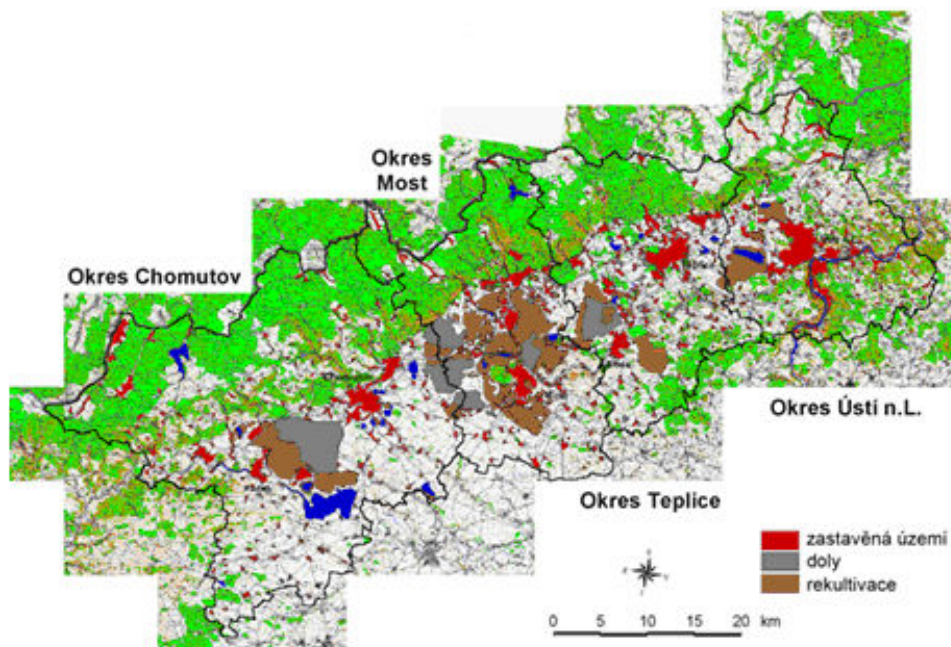
Pramen: ČSÚ 2002

Nejvýznamnější investoři v ÚK

Investor	Stát	Obor	Výše investice	Podnik
IOC	USA,IT,NL	chemie	629 mil. USD	Česká rafinérská, a. s.
Frantschach	A	papír	499 mil. USD	Frantschach Concumer Bags Czech a. s.
Glaverbel Group	B	sklo	232 mil. USD	Glaverbel Czech, a. s., Splintex
Siemens AG	SRN	elektro	170 mil. USD	Kabelovna Děčín Podmokly
Beheer-En Bruwabel	B	energie	60 mil. USD	1. severozápadní teplárenská, a.s.
Candy	IT	elektro	40 mil. USD	Conti Podbořany
Knauf GmbH	SRN	stavebnictví	29 mil. USD	Knauf Počerady
Schoeller	SRN	textil	21 mil. USD	Schoeller Litvínov

Pramen: Krajský úřad Ústí nad Labem 2005

Severočeská hnědouhelná pánev

Pramen: RIC 2001

Těžební lokality v severočeské pánvi

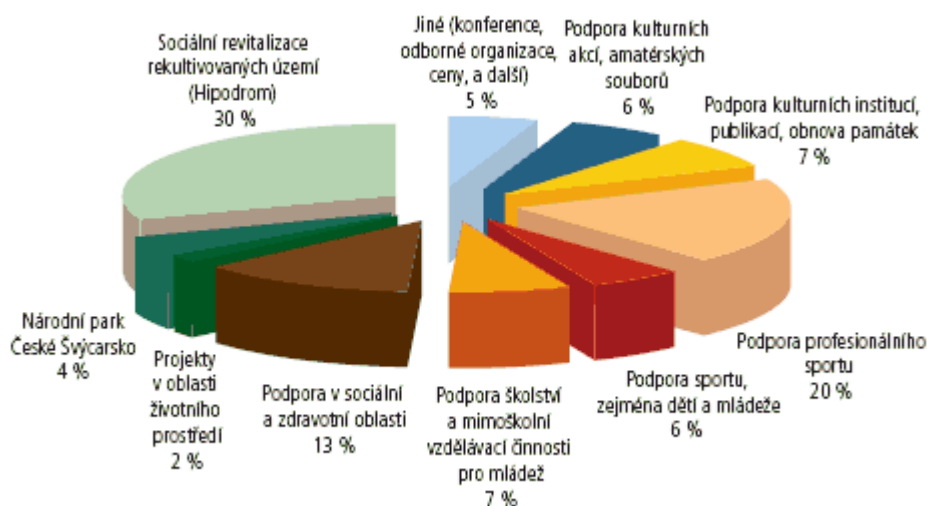
Pramen: Mostecká uhelná společnost 2006

Průmyslové zóny dotované v rámci Programu na podporu rozvoje průmyslových zón

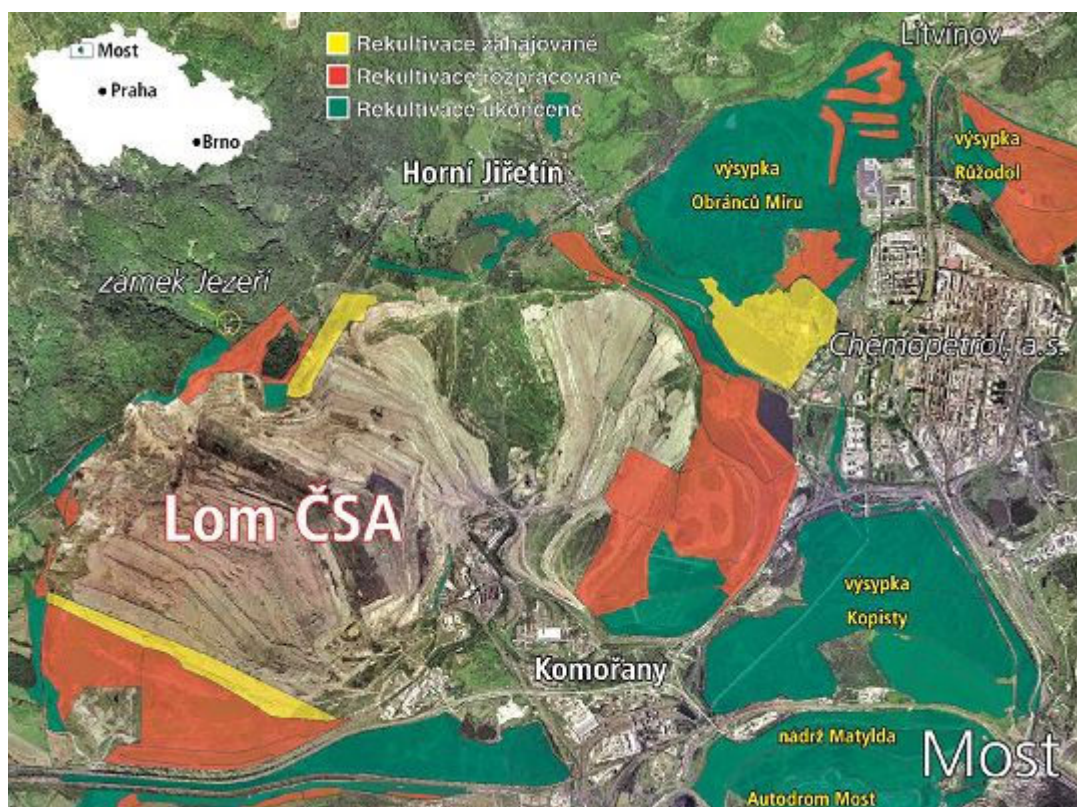
Pramen: RIC 2002

Prostředky programu regionální spolupráce MUS a dceřiných firem věnované na rozvoj severočeského regionu, 2006 (celkem 35,9 miliónů korun)

Pramen: Mostecká uhelná společnost 2006

Stav rekultivací v roce 2006 a umístění významných objektů rekultivací

Pramen: Mostecká uhelná společnost

FOTODOKUMENTACE

**Uhelný lom pod vrchem Hněvínem v r. 1980, kde stávalo město Most,
stejný pohled na rekultivovanou krajinu v r. 2000**

Zahřazení lomu Vrbenský

